

Nina Magnusson

”PITÄIS NIINKU OPETTAA NUORIL SELLAST PERUSOLEMIST”

Tukihenkilön polku kasvattajaksi

Kasvatustieteiden yksikkö

Kasvatustieteiden Pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2019

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden yksikkö

NINA MAGNUSSON: ”Pitäis niinku opettaa nuoril sellast perusolemist” Tukihenkilön polku kasvattajaksi

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma, 58 sivua, 2 liitesivua

Huhtikuu 2019

Tutkimuksessa tarkasteltiin, miten lasten ja nuorten kanssa toimiva vapaaehtoinen tukihenkilö kehittyy kasvattajana kasvattavassa yhteisössä osallisuuden kautta. Tutkimusaiheen valintaan vaikutti tutkijan henkilökohtainen kiinnostus ja kokemus tukihenkilötoiminnasta. Tutkimuksessa käytettiin laadullista tutkimusta ja tutkimuksen lähestymistapana oli fenomenologinen tutkimusote. Tutkimuksen kohdejoukko koostui kuudesta Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri ry:n vapaaehtoisesta tukihenkilöstä. Teoreettisessa viitekehyksessä tarkasteltiin käsitteitä monimuotoisesta kasvattajana toimimisesta, tukihenkilötoiminnasta sekä tukihenkilöiden osallisuudesta kasvattavassa yhteisössä eri ulottuvuuksin.

Metodologiseen valintaan vaikutti fenomenologinen lähestymistapa, sillä haluttiin tarkastella tukihenkilöiden kasvatuksellista pohdintaa kuten miten tukihenkilö kokee kasvattajana toimimisen ja miten tämä kokemus ilmenee sekä näyttäytyy hänen kokemusmaailmassa. Tarkastelussa kuvattiin tukihenkilön kasvattajan toiminnan moninaisuuden merkitystä, johon sisältyy olennaisesti kasvatustietoisuus ja kasvatustahto tuettavaa kohtaan. Analysoinnissa käytettiin aineistolähtöisyyden lisäksi teorialähtöisyyttä tukemaan ja ohjaamaan tutkittavan kasvatusilmiön ymmärtämistä.

Tutkimusjoukon kokoamisessa käytettiin järjestön koordinaattorin apua, mikä osoittautui helpottamaan tarvittavan aineiston keräämistä. Kyetäkseen antamaan vastauksia haettuihin tutkimuskysymyksiin, haastateltavien rajauksessa käytettiin tukihenkilöiden riittävää kompetenssia kasvattamisesta. Tukihenkilöt olivat toimineet järjestössä kahdesta kymmeneen vuotta sekä heillä oli ollut useita tukisuhteita lasten ja nuorten kanssa. Tutkimusaineiston keräämisessä käytettiin teemahaastattelua, jossa oli taustatietojen lisäksi kolme eri teema-aluetta. Tukihenkilöillä oli ennen haastattelua mahdollisuus tutustua teemoihin ja pohtia vastauksia etukäteen.

Tutkimustulokset osoittivat tukihenkilöiden kehittyvän kasvattamisessa kokemuksen lisääntyessä. Kokemuksien kautta tukihenkilöiden arvot ja motivaatio toimintaa kohtaan muuttuivat jalostaen tukihenkilöitä syvällisempään ja laajempaan elämän ymmärtämiseen. Tukihenkilöiden kasvattajan toiminnan kehittymistä tukee osallisuus kasvattavassa yhteisössä arvokkaat ja monipuoliset vuorovaikutussuhteet eri ikäisten ja erilaisista taustoista tulevien ihmisten kanssa.

Tutkimustuloksia hyödynnetään tukihenkilötoiminnan kehittämässä, kuten tukisuhteiden aloitus- ja päätöspalavereissa, osallisuudessa sekä tukihenkilöiden lisäkoulutuksissa. Tutkimustuloksia tukihenkilön kasvattajana toimimisen kehittymisestä on mahdollista hyödyntää tukihenkilötoiminnan koulutuksissa, kun uusia tukihenkilöitä rekrytoidaan toimintaan mukaan. Koulutuksessa voidaan hyödyntää tietoa tukihenkilön kasvattajana toimimisen merkityksestä lapselle ja nuorelle tuettavalle sekä mikä merkitys kasvattavalla yhteisöllä on omaan toimintaan kasvattajana kehittymisessä.

Avainsanat: kasvattaja, tukihenkilö, vapaaehtoistoiminta, osallisuus, kasvattava yhteisö, kasvatusyhteisö

Sisällys

1	<u>JOHDANTO</u>	4
2	<u>KASVATTAJUUDEN TULKINTA</u>	8
2.1	<u>ARVO- JA MORAALIKASVATUS</u>	9
2.2	<u>KASVATTAVA KOKEMUS</u>	11
3	<u>TUKIHENKILÖ VAPAAEHTOISENA KASVATTAJANA</u>	13
3.1	<u>TUKIHENKILÖN MOTIVAATIO</u>	14
3.2	<u>TUKIHENKILÖTOIMINNAN INSTRUMENTIT</u>	15
3.3	<u>TUKIHENKILÖT VAPAAEHTOISTOIMIJAINA</u>	17
3.4	<u>AIEMMAT TUTKIMUKSET VAPAAEHTOISTOIMINNASTA</u>	18
4	<u>TUKIHENKILÖ KASVATTAVASSA YHTEISÖSSÄ</u>	20
4.1	<u>KASVATUSYHTEISÖ JA KASVATTAVA YHTEISÖ</u>	20
4.2	<u>TUKIHENKILÖN OSALLISUUS</u>	22
5	<u>TUTKIMUKSEN TOTEUTUS</u>	24
5.1	<u>TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET</u>	24
5.2	<u>METODOLOGISET RATKAISUT</u>	24
5.3	<u>AINEISTON KERUU JA KOHDERYHMÄ</u>	27
5.4	<u>AINEISTON ANALYSOINTI</u>	29
6	<u>TUKIHENKILÖN POLKU KASVATTAJANA</u>	31
6.1	<u>TUKIHENKILÖ KASVATTAJANA</u>	32
6.1.1	<u>Arvot ja moraalit osana kasvattajan toimintaa</u>	33
6.1.2	<u>Vahvuudet tukihenkilönä</u>	34
6.2	<u>TUKIHENKILÖN HAASTEET KASVATTAJANA</u>	35
6.2.1	<u>Haasteet lapsen ja nuoren kohtaamisessa</u>	36
6.2.2	<u>Ristiriidat kasvattajana</u>	37
6.3	<u>TUKIHENKILÖN KOKEMUKSELLINEN KEHITYS KASVATTAJANA</u>	38
6.3.1	<u>Muutos kokemuksen kautta</u>	38
6.3.2	<u>Motivaatio tukihenkilötoimintaan</u>	39
6.4	<u>TUKIHENKILÖN OSALLISUUS KASVATTAVASSA YHTEISÖSSÄ</u>	40
6.4.1	<u>Toiminnan anti tukihenkilölle</u>	41
6.4.2	<u>Järjestön merkitys tukihenkilölle</u>	42
7	<u>JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA</u>	43
7.1	<u>TULOSTEN YHTEENVETO JA REFLEKTOINTI</u>	43
7.2	<u>TUTKIMUSPROSESSIN ARVIOINTI</u>	50
7.3	<u>JATKOTUTKIMUKSET</u>	52
	<u>LÄHTEET</u>	54

JOHDANTO

Pro gradu –tutkielmassa tarkastellaan vapaaehtoisten tukihenkilöiden kokemuksellista kehittymistä kasvattajana sekä miten tukihenkilöiden osallisuus ilmenee kasvattavassa yhteisössä. Kasvattavalla yhteisöllä tarkoitetaan tukihenkilötoimintaa järjestävää organisaatiota, jonka arvo- ja moraaliperusteet tukevat kasvatusajattelua. Tukihenkilöiden osallisuus kasvattavassa yhteisössä on yhteisöllistä ja sosiaalista kasvattamista, jossa pyritään ennaltaehkäisevin keinoin tukemaan lapsia ja nuoria. Tukihenkilöt toimivat Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri ry:n tukihenkilötoiminnassa. Järjestössä puhutaan vapaaehtoisesta kaveritukihenkilöstä, mutta tässä tutkielmassa käytetään sanaa tukihenkilö tarkoittamaan samaa asiaa. Tukihenkilö voi myös toimia ammatillisena tukihenkilönä, mutta ammatillisen tukihenkilön toiminta vaatii erillisen kouluttautumisen tehtävään ja se on palkallista. Vapaaehtoinen tukihenkilö toimii vapaaehtoisperiaattein ja toiminta on palkatonta. Tukihenkilötoiminta on järjestön organisoimaa lasten ja nuorten elämään suunnattua syrjäytymistä ennaltaehkäisevää tukitoimintaa. Tämä on toimeksiantotutkimus, joka oli sovittu tehtäväksi Mannerheimin lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri ry:lle. Tukihenkilön kasvattajana toimimisen ja osallisuuden tarkastelussa on ollut mahdollisuus löytää tukihenkilötoiminnan kehittämiseen uusia ratkaisuja osallistujien taholta. Tukihenkilöiden toiminta on merkittävää, sillä sen on todettu vähentävän muun muassa lasten ja nuorten sosiaalisia ongelmia ja yhteiskunnalle koituvia mielenterveyden hoitoon liittyviä kustannuksia. Tukihenkilön kasvattajana toimimisesta ei tiettävästi ole tehty tutkimusta, vaikka tukihenkilöiden kasvatuksellinen ote ja tuki on tärkeä tuettavien lasten ja nuorten elämässä. Tukihenkilötoimintaa oli muuten tutkittu hyvin laajasti muun muassa motivaatioiden osalta tai mitkä sosioekonomiset tekijät vaikuttivat ihmisten vapaaehtoisjärjestöjen valintoihin.

Yhteiskunnan muutokset heijastuvat olennaisesti lasten ja nuorten parissa toimivien tukihenkilöiden toimintaan. Muutokset yhteiskunnassa vaikuttavat perheiden elin oloihin ja arjesta selviytymisen mahdollisuuksiin. Tehokkaimmillaan tukea perheille tarjoavat julkiset palvelut, kansalaisjärjestöt ja kansalaistoiminta yhdessä. Kuitenkin monista tukitoimista huolimatta osa perheistä jää tuen ulkopuolelle ja näiden perheiden osuus on vain kasvanut viimeisten vuosikymmenien aikana. Järjestöjen tarjoamasta tukihenkilöistä on muodostunut merkittävä tuki ja

apu lasten ja nuorten elämään sekä kasvatuksen tukemiseen. Harju, Niemelä, Ripatti, Siivonen & Särkelä (2001, 50) toteavat miten perherakenteet ovat muuttuneet moninaisiksi ja perinteinen ydinperheajattelu on vähentynyt. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin esteeksi on noussut yksinäisyys, sosiaalisten kontaktien puute ja mielenterveysongelmat. (Harju ym. 2001, 49–52.) Korpela (2015, 86) toteaa, miten tukihenkilöt ovat aitiopaikalla havaitessaan yhteiskunnan heikkojen signaalien ilmentymisen. Tukihenkilöillä on mahdollisuus vaistojen, aistien ja intuition avulla havaita merkit yhteiskunnan muutoksissa ja sopeutumisessa.

Aihe on henkilökohtaisesti tärkeä, johtuen omakohtaisesta kokemuksesta vapaaehtoisena tukihenkilönä. Kiinnostukseni tukihenkilön kasvattajan toimintaa heräsi, kun pohdin oman osallisuuteni merkitystä kasvattavassa yhteisössä, motiivejani toimintaan sekä miten toimin itse kasvattajana tukihenkilötoiminnassa. Haluan tämän pro gradun –tutkimuksen kautta lisätä myös oman toiminnan ja kokemuksen ymmärrystä tukihenkilönä. Aiheen kirjoittamisessa ja tutkimisessa on ollut hyvänä etuna aiemmat omakohtaiset kokemukset, havainnot ja reflektiot tukihenkilötoiminnasta. Esitietouden kautta on ollut helpompaa samaistua tukihenkilöiden esille nostamiin merkityksiin ja tilannekuvauksiin. Toisaalta omakohtaisista kokemuksista johtuen jo aiemmin opitut ja reflektoidut merkitykset voivat vaania vaarana tutkimuksen avoimelle pohdinnalle. Tärkeintä onkin siis kuunnella tarkalla ja herkällä korvalla tutkimusaineistosta esiin tulevaa sanomaa. En tule tässä pro gradu –tutkielmassa käsittelemään omassa tukihenkilötoiminnassa tapahtunutta kokemuksellista kehittymistä tai itsereflektiota.

Tarkastelun kohteena ovat tukihenkilöt, tuettavat lapset ja nuoret on jätetty tutkimusjoukon ulkopuolelle. Tutkimuksen kohdejoukko rajattiin yli vuoden aktiivisesti ja sitoutuneesti järjestön tukihenkilöinä toimineisiin. Tutkimusjoukon rajauksina oli yli vuoden aktiivinen ja sitoutunut osallistuminen järjestöön tukihenkilönä. Tämän pro gradu -tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat, miten tukihenkilö kokee ja kehittyy kasvattajana kasvattavassa yhteisössä ja miten tukihenkilön osallisuus ilmenee kasvattavassa yhteisössä. Tutkimuksessa haluan tarkastella, pohtia ja tutkia tukihenkilön kokemuksen kautta syntynyttä kasvatuksellista näkökulmaa tuettaviin lapsiin ja nuoriin, joihin he tukisuhteen myötä solmivat uuden ja molemmille osapuolille ainutlaatuisen ihmissuhteen. Tutkimuksen kautta saan hyvää tietoa mitä arvoja tukihenkilö kasvattaja siirtää eteenpäin tuleville polville.

Tutkimuksen ymmärtämisen kannalta on merkityksellistä avata siinä esiin tulevat käsitteet. Teoreettisessa viitekehityksessä on avattu käsitteitä kasvatuksesta, tukihenkilötoiminnasta ja tukihenkilön osallisuudesta kasvattavassa yhteisössä ja kasvatusyhteisössä. Kokemukselliseen kehittymiseen liittyy hyvin monia yksilön henkilökohtaisia ominaisuuksia, jotka vaikuttavat olennaisesti hyvän ja toimivan tukisuhteen onnistumiseen ja kasvatustavoitteeseen pääsemiseen.

Näitä toiminnan kannalta olennaisia tärkeitä henkilökohtaisia ominaisuuksia ovat esimerkiksi tukihenkilön arvot, osallisuus ja sosiaaliset taidot sekä kuuntelemisen taito. Tutkimusaiheen taustoitukseen on otettu vapaaehtoisuuden periaatteita ja etiikan merkitys osana yhteiskunnallista toimintaa ja yhteisöllistä kasvattamista. Nylund ja Yeung (2005, 13–17) toteavat vapaaehtoistoiminnan olevan yhteiskunnan dynaaminen ja jännittävä alue, joka seuraa yhteiskunnassa tapahtuvia murroksia, muutoksia ja trendejä. Vapaaehtoistoiminnassa yhdistyvät yksilön erilaiset tarpeet, kuten auttaminen, antaminen, toiminnan kaipuu ja tavat sekä osallisuus. Samoin vapaaehtoistoiminta on osa yhteiskuntapoliittista keskustelua, jossa pohditaan yksilön osallisuutta ja sosiaalista pääomaa sekä hyvän elämän ja yhteisöllisyyden teemoja.

Yhteiskunnallisesti kansalaistoiminta, johon myös tukihenkilötoiminta luetaan, on tärkeää humaania toimintaa, tuoden yhteisöllisyyttä ja pehmeiden arvojen arvostusta kiireellisen ja individualistisen nyky-yhteiskunnan keskuuteen. Toisaalta on myös merkittävää antaa ääni kuuluviin hiljaisen työn tekijöille, tukihenkilöille ja tarjota heille kuulluksi tuleminen sekä laajentaa heidän mahdollisuutta osallisuuteen järjestön toiminnassa. Suomessa tehdään erilaisissa järjestöissä vapaaehtoistoimintaa, joka on siis palkatonta ja perustuu molempien toimijoiden, tuettavan ja tukijan vapaaseen tahtoon. Tilastokeskuksen laskelmissa miehet tekevät hieman enemmän vapaaehtoistyötä kuin naiset. Miesten vapaaehtoistyö on tilastokeskuksen mukaan keskittynyt luonto- ja ympäristöyhdistyksiin, liikuntaseuroihin ja -kerhoihin, kylätoimikuntiin sekä taloyhtiöihin. Naiset sitä vastoin toimivat vapaaehtoistyössä muun muassa sosiaali- ja terveysjärjestöissä sekä koulujen ja päiväkotien vanhempaintoimikunnissa. Mäkinen (2017, 15–16) toteaa vapaaehtoistyöstä käytettävän hyvin erilaisia sanoja, kuten vapaaehtoistoiminta, tukihenkilötoiminta, kansalaistoiminta, -järjestö tai -yhteiskunta. Näiden sanojen lisäksi voi kuulla mainittavan myös aktiivisesta kansalaisesta, ensimmäisestä, toisesta, kolmannesta tai jopa neljännestä sektorista. On merkittävää huomioda ja erottaa eri toimijoiden käyttävän sanoja eri merkityksissä. Sanoilla on merkityksiä mielikuvimme, sanalla vapaaehtoistoiminta luodaan positiivista imagoa hyväntahtoisesta ja kunnollisesta kansalaisesta. Positiivisen imagon taakse onkin muodostunut trendiksi lähteä toimintaan mukaan vapaaehtoisena lyhytaikaisesti, joka on muistuttanut pop-up – tyylistä sitoutumista.

Suomessa alkoi 1800-luvun lopulla aktiivinen kansalaistoiminta kuten myös muualla Euroopan maissa. Silloin tapahtunutta ilmiötä kutsuttiin kansalaisyhteiskunnan synnyksi. Toiminnan alussa merkittäviä tapahtumia olivat yhdistysten perustamiset ja kannanotot yhteiskunnan epäkohtiin. Aluksi 1880-luvulla Suomessa yhdytykset olivat luonteeltaan hyväntekeväisyysyhdistyksiä ja niiden toiminnan perustana oli auttaa Suomessa kasvavasta köyhyydestä kärsiviä ihmisiä. Toimintaa järjestivät sosiaali- ja terveysjärjestöt sekä kristilliset

hyväntekeväisyysjärjestöt. Sosiaali- ja terveysjärjestöt auttoivat erityisesti lapsia, jotka olivat joutuneet vaikeuksiin ilman omaan syytä. Perustettuja auttavia järjestöjä oli muun muassa Suomen Punainen Risti, Hengitysliitto ja Mielenterveysseura. Kristillisistä järjestöistä toiminnan aloittivat muun muassa Pelastusarmeija, Nuorten Naisten Kristillinen Yhdistys, Suomen kirkon sisälähetysseura sekä diakoniat toiminta. Järjestöjen perustajiksi lähtivät esimerkiksi papit ja opettajat. Hiljalleen toimintaan tulivat mukaan myös avun saaneet ihmiset. Suomen itsenäistymisen aikoihin perustettiin aktiivisesti järjestöjä myös yhteiskunnan ja kulttuurin alueille, lisäksi urheiluseurat, nuorisoseurat ja työväenyhdistykset saivat alkunsa. Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Folkhälsan ja Näkövammaisten Keskusliitto perustettiin Suomen itsenäistymisen jälkeen. Sodan jälkeen 1930-luvulla nousi uudenlaisia tarpeita perustaa sodassa vammautuneille ja orvoille järjestöjä, kuten Lastensuojelun keskusliitto, Kuulonhuollonliitto, Suomen Syöpäyhdistys ja Invalidiliitto. Kaikkien kansalaisjärjestöjen toimintojen kehittyessä ja laajentuessa 1970-luvun jälkeen järjestöt ajautuivat tilanteeseen, jossa oli pohdittava mikä yhdistää ja erottaa ammattihenkilöt ja vapaaehtoiset toisistaan. (Harju ym. 2001, 41–45.)

KASVATTAJUUDEN TULKINTA

Kasvattavan yhteisön tavoin tukihenkilöt antavat omaa arvokasta vapaa-aikaansa vapaaehtoisina kasvattajina. Vapaaehtoistoiminnassa tapahtuu hyvin tyypillisesti lasten ja nuorten parissa tiedostamatonta ja tiedostettua kasvattamista. Tässä kasvattajan toiminnan tarkastelussa avataan käsitteitä kasvatus, arvo- ja moraalikasvatus, kasvatusyhteisö ja kasvattava kokemus tukihenkilönä. Kasvatuksen moninaisuuden riittävä ymmärtäminen edellyttää, että sitä on kasvatuksen tarkastelussa tutkittava eri lähtökohdista ja eri tieteenalojen teoreettisista näkökulmista, ettei ymmärrys kasvatuksesta jää liian kapeaksi. Kasvatustieteen määrite jaetaan kahteen eri käsitteeseen kasvatustieteeseen ja pedagogiikkaan. Käsitteen jako perustuu historialliseen ajatus- ja tutkimusperinteeseen, jotka eroavat lisäksi tiedeluonteiltaan. Kasvatusta tutkitaan myös muiden ihmistieteiden kautta, kuten kasvatuksen historia, kasvatusfilosofian, kasvatussociologian ja kasvatuspsykologian lähtökohdista. Kasvatusta voidaan lisäksi tutkia elämänkaariperusteisesti tutkien kehityksen dynamiikkaa erotellen varhais-, nuoriso- ja aikuiskasvatus. Tässä pro gradu -tutkimuksessa olennaista on Hämäläisen ja Nivalan (2008, 15–16) nostama saksalaisen pedagogiikan klassikon Friedrich Paulsen ajatus kasvatuksen taidosta kaikessa moninaisuudessaan. Kasvatus on inhimillistä toimintaa ja vaatii vaivannäköä sekä se on elinikäistä upeaa kehittymistä. Yksilö kasvaa ja kehittyy kokemusten ja kohtaamisten kautta, vaikka ei toimitakaan varsinaisessa kasvatustyössä. (Hämäläinen & Nivala 2008, 14–20.)

Kasvatusta tapahtuu usein huomaamatta monimuotoisesti erilaisissa tilanteissa sekä perinteisten kasvatusympäristöjen lisäksi myös sosiaalisissa verkostoissa ja vapaa-ajan organisaatioissa. Hämäläinen ja Nivala (2008, 17) toteavat miten vaikuttamme kasvattaen muun muassa keskustelemalla, kurittamalla, sanalaskuin ja luovalla ilmaisulla. Kasvatus on sidottu osaksi ympäröivää ja periytyvää kulttuuria, joka uudistuu ja saa toisenlaisia muotoja jatkuvassa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Kyetäksemme ymmärtämään kasvattajakäsitettä, on tarkasteltava käsitettä kasvatus. Olennainen osa kasvatuksesta on vuorovaikutuksellista toimintaa, jolloin pyritään ulkopuolelta vaikuttamaan kasvu- ja kehitysprosessiin ja niiden eri puoliin. Kasvattajan tavoitteena on vuorovaikutuksella kohdistaa ja ohjata kasvua ja kehitystä, mutta varsinainen toiminta ei saa kasvua aikaiseksi. Kasvatuksessa tapahtuu kasvatettavan ja kasvattajan kokemusmaailmojen yhteensovittamista. Tässä kokemusten yhteensovittamisessa on kasvattajan merkittävää huomioida

kasvatuskohteen suppeampi kokemuspiiri, erityisesti jos kyseessä on lapsi tai nuori suhteessa aikuisen kokemukseen sekä välttää kasvatustilanteessa kasvatettavan pakottamista aikuisen kokemusmaailmaan. Jokaisella ihmisellä on jonkinlainen kokemus ja tieto kasvatuksesta, ainakin siitä mitä on olla kasvatuksen kohteena eli tätä kutsutaan kokemukselliseksi tiedoksi. Kuten Hämäläinen ja Nivala (2008, 66) tiivistävät kasvatuksen perustuvan kasvatettavan ja kasvattajan välillä tapahtuvaksi toiminnaksi, jossa aikaansaadaan kokemuksia ja osallistumista kasvatustoimintaan. Kategorioiden voidaan ajatella kasvatuksen tapahtuvan kasvatuskohteen sisäsyntyisten kehitysmahdollisuuksien edistämisenä tai kasvatettavaan kohdentuvien päämäärien, toivottujen ominaisuuksien lisäämisenä. Kehityopsykologiassa ajatellaan ihmisen saavuttavan kehityksen kautta jo syntyessään saatuja taitoja ja valmiuksia, joita kasvatus tukee toteutumisessa. Kasvattaja luo mahdollisuuden kasville tarjoamalla siihen suotuisan kasvuympäristön. Hyvä ja suotuisa ympäristö kasville antaa tilaisuuden kasvatettavalle kehittyä. (Hämäläinen & Nivala 2008, 17–34, 46, 66–67.)

Pääosin kasvattajat toimivat aiemman kokemuspohjan ja elämän myötä karttuneen tiedon avulla. Kasvatus tapahtuu lisäksi merkityksellisen hiljaisen tiedon kautta, jossa toimintatavat tulevat esille konkreettisissa tilanteissa ja selkäytimestä kuvaavat Hämäläinen ja Nivala (2008, 85.) Hiljaista tietoa on haasteellista kuvata, sillä se on laaja-alaista viisautta ja monitasoista. Tämä monitasoisuus ilmenee, miten kasvattaja omakohtaisesti kokee, sisäistää ja arvostaa empatiaan liittyvää tietoutta. Kokemus ja elämän kautta syntynyt hiljainen tieto ovat erittäin merkityksellisiä myös tukihenkilötoiminnassa. Tämän tiedon avulla kyetään havaitsemaan tukisuhteissa ilmeneviä ei-sanallisia merkkejä, käyttäytymistä ja sosiaalisia tilanteita. (Vänskä, Laitinen-Väänänen, Kettunen & Mäkelä 2011, 145–148.)

Arvo- ja moraalikasvatus

On hyvin luonnollista ajatella, että arvo- ja moraalikasvatus ovat keskiössä tukihenkilön toimiessa tukisuhteessa lapsen ja nuoren kanssa. Kasvatusviisauteen ei riitä ainoastaan riittävä tiedon määrä, tarvitaan tietämisen lisäksi ymmärtämisen ja taidon yhteensovittamista. Tässä yhteensovitetussa prosessissa kasvattajan kokemus ja tietäminen muodostavat pohdintoja eettisistä arvoista, ihmisten välisistä vuorovaikutuksista ja omasta vastuusta kasvattajana. Tätä kasvatusviisautta on mahdollista hankkia muun muassa omista ja muiden kokemuksista sekä kasvattavalta yhteisöiltä. (Vänskä ym. 2011, 145.) Arvopohjaisen kasvatuksen etiikan tarkastelua voi tehdä yksilö- ja yhteiskuntaeettistä ulottuvuutta tarkastellen. Kasvattajan toiminta nähdään yksilöeettisenä ulottuvuutena ja kasvatus yhteiskunnallisena toimintana mielletään yhteiskuntaeettisenä ulottuvuutena. Yksilöeettisessä

mielessä kasvatus on päämääräsuuntautunutta toiseen vaikuttamista, jossa olennaisena ovat kasvattajan menettelytavat ja pyrkimykset rakentuen reflektion kautta eettiseen kasvatustietoisuuteen. Perusajatuksena kasvatus on yhteisöjen ja koko yhteiskunnan arvokkaana ja toivottavien tavoitteiden edistämistä inhimillisenä toimintana, jossa keskeiset periaatteet ovat vapaus, oikeudenmukaisuus ja hyöty. Vapausperiaate vie eteenpäin yhteiskunnallista emansipaatiota, luoden edellytykset yksilön vapaalle toiminnalle yhteiskunnassa. Oikeudenmukaisuusperiaatessa kasvatuksen tehtävä on yhteiskunnallisen tasa-arvoisuuden edistäminen. Kasvatuksen oikeutus perustuu hyötyperiaatteeseen, jolloin pyritään esimerkiksi utilitarismissa kasvatuksella luomaan onnen tarjoamista mahdollisimman monelle ja paljon. (Hämäläinen & Nivala 2008, 115–116.)

Kasvatuksellisin keinoin halutaan jonkin arvokkaaksi koettu välittää toiselle kasvatustietoisuutta ja inhimillisenä kasvuna sekä tavoitteena kasvatettavan arvotajunnan kehittyminen. Kutenkin tavoitteellisen vaikuttamisen ohella on tärkeää muistaa toisen arvokkuuden kunnioitus, eikä tavoitteena saa olla toisen ihmisen manipulointi. Kasvatuksen etiikan tarkastelussa onkin olennaista havaita taustalla vaikuttavien päämäärien ja menetelmien arvönäkemykset sekä niiden arvioiminen. Keskusteltaessa arvokasvatuksesta ja moraalikasvatuksesta viitataan lähes samaan asiaan. Moraalikasvatuksella halutaan edistää ja korostaa kasvatettavaa muodostamaan omat käsitykset oikeasta ja väärästä. Kasvatuksellisin keinoin pyritään ihmisolemukseen kuuluvan moraalitajun kehittymiseen herättämällä tietoisuutta omasta velvollisuudesta kantaa vastuu valinnoista ja toimista. Kasvatuksen etiikan olennainen pohdinnan aihe onkin, mikä on oikeasti arvokasta. Kuka määrittää mikä on arvokasta? Se mitä ajattelemme ihmisistä ja miten miellämme elämän tarkoituksen vaikuttaa merkittävästi ajattelumalliin mikä koetaan arvokkaaksi. Järjestötoiminnot tarjoavat erinomaisen mahdollisuuden kasvatettaville harjoitella omia arvovalintojaan esimerkiksi tukihenkilöiden avustuksella. Tukihenkilön pohtiessa omia arvo- ja moraalikäsityksiä sekä miten niitä pystyy viemään kasvatuksellisesti eteenpäin, olennaista on tiedostaa näiden käsitysten kulttuurisidonnaisuus ja rajoittuneisuus universaalisti. On erittäin merkittävää kasvatuksen etiikan mukaan pohtia, mikä oikeuttaa kasvatukseen ja miten kasvattajan tulisi toimia yksilöeettisessä mielessä. Samoin kasvatuksen etiikan tärkeitä pohdintoja ovat miten ja kuinka paljon voidaan moraalisesti ottaa kantaa kasvattajana siihen mikä on oikein ja väärin. Kuten Hämäläinen ja Nivala (2008, 116) tiivistävät, huomioimalla yksilöetiikan kautta kasvattajan mielenlaadun ja persoonallisuuden merkitystä, määrittävät ne kasvatuksen laatua harjaantuneen luonteenhyvyyden osalta. Harjaantunut luonteenhyvyys kasvattajalla kuvastaa kehittyntä moraalialue ja järjenkäyttöä sekä toimintaa kasvattajana, joka on eettisesti kestäväällä perustalla. (Hämäläinen & Nivala 2008, 113–118, 140–143.)

Hämäläinen ja Nivala (2008, 38–39, 67) esittävät miten kasvattaja haluaa, vaatii ja edistää itselle tärkeitä arvoperusteita pitäen niitä tavoittelemisen arvoisina, samalla tiedostaen tai tiedostamatta kasvattaja pyrkii ohjailemaan ja vahvistamaan omia arvoja. Aina eivät kasvatuksen tavoitteet ja arvot ole hyviä, suotuisia ja arvokkaita kasvulle. Kasvatustapahtumassa on arvokkaiden kokemusten lisäksi turhia ja vahingollisia kasvatustavoitteisiin kohdistuvia toimia, jotka voivat laukaista kasvua haittaavaa kehittymistä. Hämäläinen ja Nivala (2008, 39) ovat jakaneet arvokasvatuksen käsitykset kasvatuksen päämääriin ja menetelmiin. Kasvatuksen päämäärissä olennaista ovat mitkä seikat muodostuvat arvokkaiksi, hyviksi ja toivottaviksi. Kasvatuksen menetelmissä korostuvat käsitykset arvoista esimerkiksi tavoitteena toisen ihmisen arvokas kohtaaminen. Kiesiläinen (1998, 24) toteaa arvopäämääriä tavoiteltaessa on merkityksellistä tiedostaa, että tukihenkilö toimii järjestön yhteisesti hyväksytyjen ja selkeiden arvotavoitteiden mukaisesti.

Kasvattava kokemus

Hämäläinen ja Nivala (2008) toteavat kasvatuksen syntyvän kasvattajan ja kasvatettavan epäsymmetristen kokemusmaailmojen yhteensovittamisesta, siinäkin suuri merkitys on kasvatettavan kokemuksellisen todellisuuden ymmärtäminen. Kokemuksellisen kehittymisen merkittävä vaihe on kasvattajan ajattelun kehittyminen ja reflektiivinen suhde ympäristöön. Kasvattajan tarve reflektiolle syntyy tilanteessa, kun tilanne tai toiminta muodostuvat jollain tapaa ongelmalliseksi ja näin muodostuu tarve tarkastella uudelleen eri näkökulmista syitä ja seurauksia. Ongelmallisten tilanteiden ja uusien näkökulmien tarkasteluun kasvattaja voi joutua kohdatessaan itselle vieraita ilmiöitä, joita on vaikea käsitellä ja ymmärtää. Hämäläinen ja Nivala (2008, 71–72) mainitsee kuinka kasvattajalle esimerkiksi tukihenkilölle, kasvatuksen haasteellisia ilmiöitä saattavat olla esimerkiksi tuettavan saatananpalvonta ja psyykkisen kehityksen erityisyydet kuten esimerkiksi autismi tai anoreksia.

Sutinen (2003, 13–15) on tutkinut ihmisen kasvatusta ja kasvua, hän tuo esille, miten ihminen toimii yksilön ja ympäristön kannalta itselle tärkeiden päämäärien suuntaisesti. Toimiessaan päämääräsuuntaisesti kasvatuksessa, kokemuksen kautta opitaan uusia tapoja, joita kyetään tarvittaessa muuttamaan. Tätä tapahtumaa Sutinen (2003) kutsuu kasvuksi. Pystyäkseen ymmärtämään kasvatustapahtumaa, on olennaista jakaa se vaikuttamiseen ja kehittymiseen eli kasvuun. Vaikuttamisen alussa kasvattajan selkeä tavoite, tarkoitus ja päämäärä saattavat olla määrittelemättömät. Tapahtumaepäselvyys muuttuu, kun kasvatustapahtuman kompetenssi lisääntyy lähemmäs kasvattajan kompetenssia. Sutinen (2003, 15) toteaa kasvatuksen keskeiseksi päämääräksi

kasvatuskohteen reflektiivisen ajattelun muodostumisen sekä miten kasvatuksella pyritään auttamaan lasta tai nuorta tiedostamaan omaa toimintaa. Loppukädessä vai kasvatettava itse voi päättää oman kasvun suunnan, tästä johtuen vaikuttaminen kasvattamalla voi muodostua joskus ongelmalliseksi. Kasvattajan tehtäväksi jää olla tarkkailijan asemassa ja pohtia ovatko omat kasvatuskeinot olleet kohdetta edistäviä vai hankaloittavia. Toisen ihmisen kokemusta ja kehitystä tutkittaessa on merkityksellistä muistaa aihealueen olevan subjektikohtainen ja yksityinen kokijalle. On hyvä tiedostaa, ettei tutkimuksen tekijä pysty tuntemaan, kokemaan tai ajattelemaan toisen kokemuksia samoina kuin tutkimuskohde. Tämä jokaisen omakohtainen kokemus voi tarjota mahdollisuuden eroavaisuudesta huolimatta asettua myötäeläjäksi toiselle. Vaikka tutkimuksen tekijä kykenee kokemaan myötäelämistä, toisten tuntemuksen tutkiminen koetaan erittäin vaativaksi kokemuksellisesta tietoudesta johtuen ja siksi nämä kokemuksellisuuden tulkinnat ovat monimutkaisia. (Hari ym. 2015, 106–108.) Kasvattaja muokkaa maailmankuvaansa ja itseään omien kokemustensa pohjalta. Kasvatusta voi tapahtua myös ajatusten ja kokemusten vaihtojen avulla. Kokemukset ovat kontekstisidonnaisia ja onkin hyvin tavanomaista ongelmien ja niistä syntyneiden ratkaisujen kautta kasvatuksen merkitykset jalostuvat kasvattajalle. Kasvattajan kehittyminen tapahtuu, kun ymmärrys toiminnasta kasvaa ja kasvattaja kykenee tekemään perusteluja omille valinnoille suhteessa kasvatettavaan. Olennaista ymmärryksen lisääntymiseen on, että se tuottaa mielekkyyttä uudessa kasvatustilanteessa. Kasvattajan kehittyminen edellyttää yhteistyötä kasvatettavan kanssa ja osallisuutta vuorovaikutuksessa. (Vänskä ym. 2011, 22–23.) Kasvatusta ei siten tapahdu vain yhdensuuntaisesti, se tarvitsee vuorovaikutuksessa molempia, kahdensuuntaisia vaikutuksia. (Hämäläinen ja Nivala 2008, 72).

TUKIHENKILÖ VAPAAEHTOISENA KASVATTAJANA

Tässä luvussa tarkastellaan vapaaehtoisten lasten ja nuorten tukihenkilöiden toimintaa osana lastensuojelujärjestöä. Aihetta tarkastellaan lähemmin tukihenkilöiden motivaation, instrumenttien, periaatteen, etiikan ja tutkimuksen osalta. Tämän tutkimuksen kannalta on olennaista ymmärtää mitä tukihenkilötoiminta on, mitkä tekijät tukevat tukihenkilöä hakeutumaan toimintaan sekä mikä on toiminnan arvopohja ja etiikka. Tukihenkilötoimintaa järjestävät lastensuojelujärjestöt toimivat yhtäläisen arvopohjan mukaisesti, jossa tukihenkilötoiminnan keskeinen arvopohja perustuu ihmisen arvostukseen, avoimuuteen, luottamukseen, vapaaehtoisuuteen ja iloon sekä vastavuoroisuuteen. Ennen tukihenkilötoimintaan ryhtymistä lastensuojelujärjestöt haastattelevat ja kouluttavat toimijoiksi haluavat. Haastattelujen, arviointien ja koulutuksen avulla pyritään löytämään tuettavalle yhteensopiva, motivoitunut, luotettava, turvallinen ja toimintaan sitoutunut henkilö. Yhteensopivuustekijöitä tukisuhteessa ovat mm. ikä, sukupuoli, asuinpaikka sekä mahdolliset kiinnostuksen kohteet. Tukihenkilö ja tuettava toimivat tukisuhteessa. Aloitteen tukisuhteesta voi tehdä lasten ja nuorten parissa toimiva ammattilainen, perhe tai tuettava ja sopimus solmitaan tukihenkilötoimintaa järjestävän tahon kanssa. Tukisuhteessa toimitaan lähtökohtaisesti tuettavan tarpeiden mukaan. Vapaaehtoisuudesta huolimatta tukihenkilötoiminta on järjestön ideologiassa tavoitteellista ja suunnitelmallista. Tukihenkilön tavoitteena on tukisuhteen avulla ennaltaehkäistä syrjäytymistä, tukea lasten ja nuorten arkea sekä hyvinvointia, antaa hyvän ja tasapainoisen aikuisen malli sekä suoda pyynteettömästi aikaa, läsnäoloa ja iloa tuettavalle. Tukihenkilö auttaa lasta tai nuorta muun muassa vahvistamaan pirstoutunutta tai puutteellista sosiaalista verkostoa eheytytymään. Olennaista on löytää sopiva tukisuhdepari, jotta molemmat osapuolet kykenevät toimimaan tukisuhteessa aidosti omana itsenään sekä tuettava saa tarvitsemansa hyödyn. Tukihenkilön toiminta tuettavan kanssa on tärkeää ja tukihenkilö toimii aidolla halulla tukisuhteessa. Tukihenkilötoiminta ei ole kuitenkaan ammattimaista eikä vapaaehtoistoiminta korvaa mahdollisesti perheiden tarvitsemää ammattiapua. (Syrjänen 2010, 8–9, 18; Harju ym. 2001, 56.)

Tukihenkilön motivaatio

Porkka ja Salmenjaakko (2005, 10) toteavat ettei ole olemassa vain yhtä ja ainoaa oikeaa tukihenkilön mallia. Jokainen tukihenkilö täyttää ainutlaatuisella ja yksilöllisellä tavalla paikkansa sekä tapansa tukitoiminnassa. Tukihenkilötoiminnassa jokaisella on mahdollisuus tuoda hiljaista tietoa ja osaamista muille jaettavaksi. Tämä onkin olennainen osa tukihenkilön kokemuksellista kehittymistä, jossa jaetaan ja pohditaan asioita yhdessä. Tukihenkilötoimintaan hakeutuu Porkan ja Salmenjaakon (2005, 16) mukaan erityisesti henkilöitä, joilla on elämäkokemuksen myötä tullut halu ja tarve jakaa arvokasta hiljaista tietoa muille. Oletettavaa on myös, että maallikkoauttaja, tukihenkilö on itse saanut elämänvarrella kokemuksen autetuksi ja tuetuksi tulemisesta.

Tukihenkilöiden kokemuksellisen kehittymisen keskeisiä tekijöitä ovat kokemus ja jatkuvuus kasvattamisesta. Yksittäiset kasvattajan toiminnan kokemukset liittyvät toisiinsa, kyseenalaistaen merkitykset sekä antaen uusille ja vanhoille kasvattajan kokemuksille merkityksen. Uuden ja vanhan kokemuksen muodostaessa ristiriidan, on olennaista oppia refleктоimaan omia kokemuksia. Reflektion kautta pystytään edesauttamaan tunneälyn kehittymistä ja tätä kokemuksellista kehittymistä on siten hyödyllistä käyttää myös tukihenkilönätoiminnassa. (Kantola 2015, 167–169.) Lahtinen (2003, 89) huomauttaa kuinka jo Freud ymmärsi ihmisen tietoisuuden, reflektiivisyyden merkityksen itsetuntemukselle. Tutkimuksissa aikuisten oppimisessa ja kehittämisessä onkin kiinnitetty huomioita, mikä merkitys on lapsuuden kokemuksilla, kulttuurisella ja psykologisella asenteella sekä kyvyillä tarkastella niitä kriittisesti. Lahtinen (2003) toteaa miten tukihenkilöiden kokemukset vapaaehtoistoiminnassa ovat olleet positiivisia hänen tutkimustuloksissa. Kokemuksellinen kehittyminen on lisännyt ymmärrystä erilaisista ihmisistä ja toisenlaisesta elämämaailmasta. Vapaaehtoistoiminnan kautta tukihenkilöt ovat voineet löytää laajemman ihmiskäsityksen, jossa raha ja jatkuva tehokkuusajattelu eivät ole tärkeimpänä läsnä. On melko todennäköistä, että tukihenkilötoimintaan hakeudutaan kiinnostuksesta muita ihmisiä kohtaan ja halusta saada uusia ihmiskontakteja. Uusia ihmissuhteita syntyykin tukisuhteiden lisäksi muista tukihenkilöistä järjestössä, jotka ovat merkittäviä tekijöitä ihmisen hyvinvoinnille. Lahtinen (2003, 77, 84–85) nostaa esille tukihenkilön halun kasvaa ihmisenä ja auttajana, jolloin minätuntemuksen kautta kyetään paremmin auttamaan muita apua tarvitsevia.

Lahtinen (2003, 95) jakaa tukihenkilöt samoin kuin ammatti-ihmisetkin noviiseihin, edistyneisiin aloittelijoihin, päteviin suorittajiin, taitaviin suorittajiin ja ekspertteihin. Pitkään tukihenkilötoiminnassa mukana olleet kokevat kasvattajana toimiessaan kehittymistä erityisesti ihmisenä kasvamisessa sekä erilaisten valmiuksien ja taitojen kehittämisessä. Lisäksi kehittymistä on mahdollista tapahtua sosiaalisekspressiivisellä alueella esimerkiksi vuorovaikutustaitojen

kehittymisessä. Usean vuoden aktiivinen osallistuminen tukihenkilönä voi mahdollisesti kasvattaa pätevän suorittajan Lahtisen (2003, 95) mukaan. Pätevä suorittaja kykenee suunnittelemaan ja katsomaan asioita jo pidemmälle tulevaisuuteen.

Tukihenkilötoiminnan instrumentit

Voiko kuka tahansa onnistua tukihenkilönä lapselle tai nuorelle? Kyetäkseen toimimaan lasten ja nuorten elämässä tukihenkilönä, on merkityksellistä omata joitakin henkilökohtaisia vahvuuksia onnistuakseen tukisuhteessa. Tukisuhteen onnistuminen ei siis ole itsestäänselvyys, siinä tarvitaan samoja tärkeitä elementtejä kuin muissakin luottamuksellisissa ja hyvissä ihmissuhteissa. Lapsi ja nuori kykenee vaistoamaan, jos aikuinen ei ole aidosti hänen hetkessä läsnä ja kiinnostunut hänestä riittävästi. Empatiakyky luo mahdollisuuden yksilölle havaita hädän ja tuen tarpeet sekä se herättää halun auttamiseen toteaa Tenhunen (2015, 131). On hyvin luonnollista, että tukihenkilö kykenee samaistumaan toisen kärsimyksiin tietoisesti tai alitajuisesti, joka selittyy hermojärjestelmämme peilineuronien toiminnalla. Pessi (2014, 189) toteaa biologisen voimamme aktivoituvan myötätunnosta ja sen näkemisestä.

Tutkijoiden pohdintoja empatian merkityksistä ja ilmentymisestä, on löydettävissä myös tukihenkilöiden empatiankyvyn merkityksestä tukihenkilötoiminnassa. Empatian tutkijat ovat pohtineet ja esittäneet erilaisia teorioita mitä kaikkea liittyy empatiaan. Goleman (2014, 60) määrittää empatian sosiaalisen tietoisuuden perustaidoksi, jolloin kykenemme signaalien kuten äänensävyyn, ilmeiden, eleiden tai muiden nonverbaalisten kanavien välityksellä aistimaan kanssaihmissiä. Laadukas tukihenkilötoiminta edellyttää empatiakykyä toimijalta. Goleman (2014, 60) on jakanut empatian kolmeen eriin luokkaan. Ensimmäinen empatianluokka on kognitiivinen, jolloin tiedetään ja nähdään asia ja osataan ottaa toinen huomioon. Toinen empatianluokka on henkinen, se on hyvän henkilökemia perusta tuottaen hyvänoloa ja myötätuntoa. Kolmanneksi empatialuokaksi tulee empaattinen huoli, kyky huomata toisen tarvitsevan apua ja halun tarjota apua. Nissinen (2007, 69–70) toteaa empatian olevan myötäelämistä, jossa samaistutaan hetkellisesti toisen tunteisiin, kokemukseen ja tilanteeseen. Samaistumalla ja eläytymällä koetaan tilanne ikään kuin se tapahtuisi itselle, jolloin empatiasta tulee vaativampaa kuin hyväksyminen sekä suhtautumisesta tulee myönteisempi. Pessi (2014, 181) kuvaa empatiaa kykynä tuntea, ymmärtää ja eläytyä toisen näkökulmaan ja myötätunto taas on laajempi ja vaativampi sisältäen valmiuden toimia toisen puolesta. Hän toteaa lisäksi hyväntahtoisuuden ja myötätunnon vaikuttavan samanlaisilta, hyväntahtoisuus vaan ei välttämättä aina johda tekoihin asti. Myötätunnossa konkreettinen tekeminen, yhteys toiseen, tuo yksilölle onnellisuuden tunnetta, elinikää ja terveyttä vakuuttaa Pessi

(2014, 184). Toisen kanssa aidossa myötätunnossa arkisten asioiden yhteinen jakaminen lisää yksilölle iloa ja energisyyden tunnetta, jolla on vaikutusta auttajaan ja vastaanottajaan. Hannulan (2015, 147–148) teorian mukaan empatia on tasapainoinen taidon, tiedon ja tunteen kokonaisuus, kun taas myötäeläminen on tunteiden arkipohdintaa. On erittäin merkittävää tiedostaa ja ymmärtää omat tunteet, näiden avulla saavutetaan kyky ymmärtää myös muita. Tukihenkilön kyky tuntea empatiaa on olennainen, jotta tukisuhteessa kyetään luomaan jotain ainutkertaista, vaikka tukihenkilöllä ei välttämättä ole samoja kokemuksia ja ajatuksia kuin tuettavalla. Empaattinen henkilö oivaltaa, ettei aina kykene ymmärtämään toista vaan jaksaa kuunnella ymmärryksen puutteesta huolimatta. Yhtä tärkeää on osata toisen elämään eläytymisestä huolimatta elää oma elämä. Tukihenkilön onkin hyvä muistaa huolehtia myös itsestä, olla tietoinen omista voimavaroista sekä kokea eheä minä löytäen omat vahvuudet samoin kuin positiivisen elämäkokemuksen hyödyntäminen toiminnassa. Hyvä koherenssi tukihenkilön elämässä auttaa jaksamaan tuettavan kanssa eteenpäin. Pelkonen (2017, 39–43) mainitsee miten hyvinvoiva ja tasapainoinen yksilö haluaa myös empatiallaan antaa muille tukea ja hyvää vaikeassa elämäntilanteessa. Empatia edistää tukisuhteeseen sitoutuneisuutta ja empaattisella vuorovaikutussuhteella vahvistetaan kuulluksi ja ymmärretyksi tulemistä. Empatian käyttäminen on itsekäs piirre ihmissuhteissa, jossa usein auttaja saa itse eniten. Itsekkäästä piirteestä huolimatta perheiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan säilymisen kannalta on merkittävää aistia ja nähdä muiden tunteet sekä elämäntilanteet. Empatiasta on hyvä muistaa ja tiedostaa, että kohtuullisesti käytettynä se pysyy ehtymättömänä voimavarana.

Empatian lisäksi tunneäly on tukihenkilön yksi tärkeistä instrumenteista. Kantola (2015, 161) on tutkinut tunneälyyn liittyvän muun muassa taitoa motivoitua, haastavien tilanteiden optimismia, kykyä ymmärtää toisen näkökulmia ja tunteita, sisua, innostusta ja itsehillintää. Näitä kaikkia tarvitaan myös onnistuakseen tukisuhteessa. Empatiakyky, joka motivoi epäitsekkyteen, nostetaankin yhdeksi tunneälyyn läheisesti liittyväksi ominaisuudeksi. Tunneälytaidoista vuorovaikutustaidot jäävät sosiaalisten taitojen varjoon, sillä sosiaaliset taidot auttavat ihmissuhteiden, myös tukisuhteiden, pysyvyyteen tuoden siihen kiinnostusta, syvyyttä ja rohkeutta. Tunneäly luetaan merkittäväksi sosioemotionaaliseksi oppimiseksi, jossa tapahtuu kasvu ihmisenä. Kasvua ihmisenä on siten mahdollista tapahtua myös tukihenkilöllä omien tunteiden havaitsijana ja emotionaalisenä rehellisyytenä. Goleman (2014, 8) nostaa esille, miten olennaisesti tunnetaidot vaikuttavat sekä ovat yhteydessä yksilön henkiseen jaksamiseen, mielen hyvinvointiin ja stressin hallintaan. Kantola (2015, 165) kuvaa tukihenkilön oman persoonan olevan tärkeä instrumentti, johon on koottuna kaikki elämän varrelta koetut kokemukset.

Olennainen vahvuus tukisuhteessa on aikuisen kuuntelemisen taito. Korpela (2015, 81–84) toteaa kuuntelemisen tarkoittavan toisen kunnioittamista, viestin syvällistä ymmärtämistä,

kärsivällisyyttä sekä keskittymis- ja vastaanottamiskykyä. Tukihenkilön onkin hyvä huomioida mitkä tekijät vaikuttavat häiritsevästi ja olennaisesti lapsen tai nuoren tapaamisessa sekä kuuntelemisessa. Läsä olemiseen vaikuttavien häiriötekijöiden tiedostaminen on merkityksellistä ja siksi ne tekijät ovat hyvä siirtää sivuun toisen ihmisen kuuntelemisessa. Tukihenkilölle häiriötekijöiksi voivat yhteisessä tapaamisessa tuettavan kanssa muodostua esimerkiksi omat henkilökohtaiset huolet tai ennakkokäsitykset tuettavasta. Tukisuhteen yksi tärkeä onnistumista kannattava vahvuus on aikuisen läsnä olemisen taito, olla siinä hetkessä aidosti kuunnellen, ihmetellen ja auttaen tuettavaa refleктоimaan omia mielteitä.

Edellä mainittujen tukihenkilön tärkeiden instrumenttien lisäksi olennaista on tuntee aitoa motivaatiota ja kiinnostusta toimintaa kohtaan. Motivaatioita tutkineet (Hari ym. 2015, 102) ovat havainneet, että on hyvin tavanomaista sisäisten tai luontaisten motivaatioiden tukevan yksilön oppimista ja kehittymistä. Tutkijat toteavat miten virtaus eli flow, sisäinen motivaatio tuottaa toiminnasta voimakasta palkitsevaa mielihyvää. Sisäisen motivaation virtaus on mahdollista jakaa kahteen eri muotoon hedonistiseen ja eudaimoniseen positiivisen psykologian pioneerin Mihály Csikszentmihályin mukaan. Nautintoa tuottavan motivaation hän luokittelee hedonistiseen motivaation. Toisen motivaation perusta on itsensä kehittäminen, eudaimoninen motivaatio. Aidoimmillaan virtaus motivaatio luo yksilölle mahdollisuuden kehittymiseen kyvyissä ja osaamisessa. Kehittyminen virtauskokemuksissa vaatii kuitenkin ponnisteluja ja uskoa omaan onnistumiseen. (Hari ym. 2015, 102.)

Tukihenkilöt vapaaehtoistoimijoina

Vapaaehtoisuus käsitteenä tarkoittaa yksinkertaisuudessaan, että osallistuva ihminen voi itse päättää omien ehtojensa mukaisesti aktiivisuudestaan osallistua toimintaan. Vapaaehtoistoimintaan ei kuulu yksilön velvoittaminen osallistumisesta. Siksi onkin hyvin merkittävää tukea näitä osallistuvia ihmisiä järjestön taholta, sillä järjestöissä vapaaehtoiset ovat olennainen ja keskeinen osa toimintakentän ydintä. Koskiahho (2001, 16–17) toteaa vapaaehtoistyön olevan yksilöiden ja ryhmien konkreettista toimintaa, vapaaehtoistoiminta taas toimintaa organisoivan järjestön toimintaa. Lehtinen (1997, 17–19) kuvailee vapaaehtoistoiminnan olevan prosessi, jossa ihmiset yhdessä toimessaan ryhtyvät voittamaan vaikeuksia ja parantavat elämänlaatua. Vapaaehtoistoiminta tai vapaaehtoistyö käsitteitä käytetään sujuvasti rinnasteisesti eivätkä ne ole ristiriidassa toisiinsa toteaa Porkka (2009, 60). Kaikkia eri määritelmiä yhdistää ensisijaisesti kuitenkin itsestä ulospäin tapahtuva toiminta. Vapaaehtoinen kohdistaa toimintansa yksilöön, yhteisöön, ihmisiin tai asioiden vaikuttamiseen. Toinen yhdistävä tekijä on palkattomuus, joka tuo toimintaan kunnioitusta ja

arvostusta. Merkittävä kolmas tekijä, osallistuminen toimintaan, tapahtuu omasta vapaasta tahdosta. (Mäkinen 2017, 16–18.) Vapaaehtoistoimintaa järjestävien tahojen yhtenä tärkeänä päämääränä on omatoimisuuden ja osallistumismahdollisuuksien lisääminen, jonka kautta toiminnassa mukana oleva yksilö voi toteuttaa ja kehittää itseään ja kokea yhteisyyden tunnetta. Toiminnan merkitys perustuu vapaaehtoisuuteen ja tukihenkilöksi haluava hakeutuun toimintaan mukaan. Harju ym. (2001, 34–35) mainitsevat muita yleisesti järjestöissä olevista toiminnan periaatteista ja odotuksista, kuten vastavuoroisuus, tasa-arvoisuus, vapaaehtoisuus, palkattomuus, luotettavaa, puolueetonta ja autonomista. Eskelinen (2005, 7–8) muistuttaa edellisten lisäksi, että vapaaehtoistoiminnassa ei ole sallittua korostaa omaa arvomaailmaa toiminnan varjolla. Järjestöt tarjoavat vastaavasti vapaaehtoisille tukea kuormittavissa tilanteissa ja huolehtivat viimekädessä vapaaehtoisen vastuusta.

Järjestöjen vapaaehtoistoimintaa ohjaavat säännöt ja ohjeet kuten ammatillistakin toimintaa. Eräs yleisimmistä säännöistä järjestöissä on vaitiolovelvollisuus. Vapaaehtoistyötä palkattomuudesta ja vapaasta tahdosta huolimatta toimintaa määrittävät, tukevat ja rajoittavat useat lait. Vapaaehtoistoimintaa ohjailevan koordinaattorin onkin tärkeää kertoa vapaaehtoistyötä koskevat merkittävimmät lait ja tuoda ne tukihenkilöiden tietoisuuteen. Eräät merkittävimmät lait ovat muun muassa salassapito- ja vaitiolovelvollisuuslaki, jotka nousevat erityisesti esille tukihenkilötoiminnassa. Tukihenkilönä toimivan on siis hyväksyttävä toimintaan rajoittavat tekijät kuten vapaaehtoisella ei ole oikeuksia lukea ja tietää salassapidon alaisia tietoja. (Mäkinen 2017, 22, 25–27.)

Aiemmat tutkimukset vapaaehtoistoiminnasta

Vapaaehtoiset tukihenkilöt lasten ja nuorten parissa tekevät usein yhteiskunnallisesti merkittävää työtä, mutta jäävät usein hyvin vähäiselle huomiolle. Nuorten tukitoiminnasta on tehty tutkimuksia ja raportteja, jotka ovat koskeneet tästä aihealueesta lähinnä lasten ja nuorten kokemuksia ja onnistumisia tai ne ovat kohdistuneet lastensuojelun piirissä oleville perheille. Vapaaehtoistoiminnasta on muutaman viimevuoden aikana kirjoitettu useita teoksia ja sitä ennen teoksia löytyy 90-luvun lopulta tai 2000-luvun alusta. Uusien teoksien ilmestyminen todennäköisesti kuvaa myös aiheen ajankohtaisuutta tällä hetkellä yhteiskunnassa. Anne Birgitta Yeung:n (2002) tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan on ollut kiinnostavaa luettavaa. Tutkimus on oivallisesti avannut vapaaehtoisuus- käsitteen merkitystä Suomessa maantieteellisesti eri alueilta katsottuna. Vapaaehtoisuus- käsitteet poikkeavat tutkimuksessa toisistaan ja eroavaisuutta muodostuu muun muassa onko vastaaja toiminnassa

mukana vai ulkopuolella. Samoin Yeung:n (2002, 38–41) tutkimus tuo esiin miten eri koulutus ja tulotaso vaikuttavat vapaaehtoistoimintaan sekä osallistumisaktiivisuuteen.

Kuten Sipilä (2014, 7) toteaa, vapaaehtoistoinnasta on tehty pääosin määrällisiä tutkimuksia, laadullisten tutkimusten osuus on siten jäänyt vähemmälle. Nylund ja Yeung (2005, 22) toteavat, miten tärkeää on tehdä myös laadullista tutkimusta, jolloin tutkijat eivät pääse määrittelemään etukäteen vapaaehtoistoinnin olennaisimpia ja keskeisimpiä asioita. Vapaaehtoisuuden tutkijat ovat ehdottaneet tulevaisuudessa laadullista tutkimusta vapaaehtoistoinnasta ihmisen elämänsä elämissä. Toiminnassa aktiivisesti mukana olevan tutkiminen fenomenologisen lähestymistavan mukaan, kokemuksellinen elämys on jäänyt heikommalle huomiolle. Outi Sipilä (2014) on tutkinut pro gradussa, miten vapaaehtoistojen elämänsä elämissä kytkeytyy valittuun toimintaan kasvattajana sekä mikä on elämänsä rakenteiden ja vapaaehtoistoinnin yhteys. Nylund ja Yeung (2005, 19–21) ovat kiinnittäneet huomiota, että Suomessa on tehty laajaa tutkimusta vapaaehtoistoinnasta historian näkökulmasta, joissa on välittynyt kansalaisyhteiskuntamme synnystä ja talkooperinteestä. Tutkimuksista on kuitenkin jäänyt vähemmälle huomiolle naisnäkökulma toiminnassa vaikkakin useimmissa tutkimuksissa naisten osuus aktiivitoimijoina sosiaalialan ja kirkon vapaaehtoistoinnoissa on merkittävä. Vapaaehtoistoinnin historiaa on tutkittu esimerkiksi sosiaalityön ja kirkon diakoniatyön perspektiivistä, näissäkin tutkimuksissa samainen naisnäkökulma on jäänyt huomiotta.

Harju ym. (2001, 36) mainitsevat miten tutkimuksista on selvinnyt vapaaehtoistoimintaan osallistuvien toimivan omien asioidensa hoitajana valitsemalla itselle mieluisan viiteriön. Toimintaan mukaan lähtemisen perusteita ovat olleet muun muassa tekemisenhalu, tarve saada uudenlaista sisältöä elämään, oppia uutta, auttamisen halu, vastapainoa työlle, tarve kuulua johonkin tai toimia vertaistukena. Merkittävimmäksi perusteeksi aiemmin tehdyissä tutkimuksissa edellä mainituista nousi tekemisenhalu. Toimintaan osallistuvan elämäntilanteessa on ehkä tapahtunut muutos eläköitymisen, perhetilanteen tai työttömyyden myötä. Vapaaehtoistoiminta tarjoaakin mahdollisuuden saada uutta sisältöä elämään uusien sosiaalisten kontaktien kautta.

TUKIHENKILÖ KASVATTAVASSA YHTEISÖSSÄ

Tässä tukihenkilön osallisuuden tarkastelussa avataan osallisuuden moninaisuutta järjestön, kasvattavan yhteisön parissa sekä miten tukihenkilön kokemus- ja merkitysmaailma kasvattajana rakentuu. Tukihenkilön osallisuus on merkittävä tekijä kasvattavassa yhteisössä. Kasvattava yhteisö tukee tukihenkilöiden kehittymistä tukihenkilötoiminnassa, osallisena tukihenkilö saa kokea ja jakaa kokemuksiaan sekä pohtia omaa kehittymistään vuorovaikutuksessa muiden samanlaisten kanssa. (Hämäläinen & Nivala 2008, 73.) Sosiaalipedagogisen näkemyksen mukaan osallisuus on osallistumisen ja vaikuttamisen edellytys. Osallisuus ja yhteisöllisyys toimivat samalla yksinäisyyden, erillisyyden, vieraantumisen ja passivoitumisen vastavoimana. (Niemelä 2013, 50.) Osallisuutta tarkastelevien tutkijoiden mukaan osallistumisaktiivisuudella ja ihmisen sosioekonomisella asemalla on selkeä yhteys. Korkeammassa ammattiasemassa olevat osallistuvat esimerkiksi yhdistystoimintaan selvästi eniten ja vastaavasti työttömät vähiten. Myös koulutus on merkittävä aktiivista osallistumista selittävä tekijä. (THL.)

Kasvatusyhteisö ja kasvattava yhteisö

Tukihenkilötoiminta on erittäin arvokasta ja merkityksellistä lasten ja nuorten yhteisöllistä kasvattamista. Monimuotoista kasvatusta tapahtuu kasvattavassa yhteisössä jäsenten välisissä suhteissa sekä suhteessa yhteisöön dialogin, yhteenkuuluvaisuuden tunteen ja sitoutumisen välityksellä. Tukihenkilötoimintaa organisoivat järjestöt ovat kehittyneet kasvattaviksi yhteisöksi tukemalla ennaltaehkäisevin keinoin lasten ja nuorten syrjäytymistä yhteiskunnasta. Tukihenkilöt yhdessä järjestön kanssa haluavat tuettavien kokevan tukisuhteen ja yhteisen toiminnan merkitykselliseksi sosiaalisesti ympäristöksi eikä pakolliseksi tapaamiseksi. Tukisuhteet vahvistuvat ja rakentuvat vuorovaikutuksessa ja yhteistoiminnan kautta, jossa tuettavat pääsevät turvallisessa ympäristössä harjaannuttamaan monimuotoisia yhteisöllisiä ja henkilökohtaisen elämän valmiuksia. Turvallisessa ja positiivisessa kasvatusyhteisössä tuettavalla on mahdollisuus tunnistaa omia vahvuuksia ja heikkouksia sekä vahvistaa minäkuvaansa ja itsetuntoa. On tärkeää

ymmärtää, ettei aina kasvatusyhteisö kykene luomaan ihanteen mukaisia kasvatustavoitteita. Yhteisöissä voi ilmetä epätoivottavaa sosiaalista kehitystä kuten kiusaamista syrjintää tai väärin perustein tapahtuvaa vallankäyttöä. (Hämäläinen & Nivala 2008, 156–157.)

Hämäläinen ja Nivala (2008, 160–161) esittävät miten sosiokulttuurista innostumista voi yhtäläisesti ilmetä kasvatusyhteisöissä ja yhtäläisesti sitä voidaan toteuttaa lasten ja nuorten sekä aikuiskasvatuksen parissa. Innostamisella tarkoitetaan sosiaalista ja kulttuurista ulottuvuutta, joka ilmenee osallisuudessa aikaansaada muun muassa ihmisten ja yhteisöjen elämänlaadun parantumista. Tukihenkilöiden osallistuessa kasvattavan yhteisön toimintaan, heillä on mahdollisuus vaikuttaa oman ja tuettavan elämänlaadun parantumiseen. Osallistuessaan tuettavilla ja tukihenkilöillä tapahtuu yhteisöllistä tai sosiaalista kasvamista, joita pystytään vahvistamaan järjestön puitteissa tarkoituksen sopivilla aktiviteeteilla. Kasvatusyhteisössä tuettavien sosiaalisia taitoja ja itseluottamusta tuetaan näiden taitojen kehittämiseen soveltuvilla aktiviteeteilla.

Hämäläinen ja Nivala (2008, 162–163) erottelevat käsitteet kasvattava yhteisö ja kasvatusyhteisö. Kasvatusyhteisössä kasvatusta tapahtuu yhteisössä, jossa tavoitteena on kasvattaminen sosiaalisessa ympäristössä. Tukihenkilötoiminnassa tapahtuu aina tuettavien suhteen tiedostettua ja tiedostamatonta kasvattamista. Kasvattavaa yhteisöä kuvataan kasvatusinstituutiona, jossa toimintaa rajoittavat toimintamallit ja säännöt. Myös tukihenkilötoiminta voidaan ymmärtää yhteiskunnan ohjailemana kasvatusinstituutiona, sillä toimintaa säätelevät ulkopuoliset odotukset, säädökset ja vakiintuneet käytännöt. Toiminnan tavoitteista, ehdoista ja rajoituksista muodostuu instituutionaalinen kehys kasvatusyhteisölle. Tukihenkilön tuleekin noudattaa kasvatusinstituution ideologiaa, unohtamatta omia kasvatusihanteitaan. Tästä institutionaalisesta luonteesta huolimatta instituution kehys luo mahdollisuuden jäsentensä kehittyä vuorovaikutuksessa ja yhteistoiminnassa yhteisön sisällä.

Sajaniemi ja Mäkelä (2014, 137) toteavat miten sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyllä, kuten tukihenkilöiden kasvatusyhteisön tuella, lapsia ja nuoria kyetään vahvistamaan itsetunnon ja itsensä arvostamisen alueilla. Tukihenkilöt kykenevät tarjoamaan suvaitsevan ryhmän yhteisissä kasvattavan yhteisön toimintatapahtumissa. Tuettavilla on toimintatapahtumissa mahdollisuus rentoutua ja viihtyä sekä saada vahvistavaa mielihyvän tunnetta. Sajaniemi ja Mäkelä (2014) mainitsevat yhdessä tekemisen tärkeyden mielihyvän tuottajana. Tukihenkilön ja tuettavan yhteinen uuden etsiminen ja löytäminen sekä päämäärien tavoittelu vahvistavat mielihyvän tunnetta. On tärkeää muistaa yhdessä tekemisen innostuksessa, etteivät tuettavat koe itseään ulkopuoliseksi. Tukihenkilöt ovat olennainen linkki tuettavien mahdollisuuteen osallistua yhteistoiminnallisiin tapahtumiin kasvatusyhteisössä. Yhteistoiminnallisissa tapahtumissa tuettavat kokevat

yhteisöllisyyttä yhteiseen päämäärään sekä samalla lapset ja nuoret saavat mahdollisuuden tuntea olevansa arvokas ja merkityksellinen. (Sajaniemi & Mäkelä 2014, 137–142, 152.)

Tukihenkilön osallisuus

Osallisuuden lähemmässä tarkastelussa käytetään Kohosen ja Tialan (2002, 6) jaottelua osallisuuden eri muodoista. Raivio ja Karjalainen (2013, 12–15) toteavat artikkelissaan osallisuuden olevan yleismääritelmä sanalle, johon on löydettävissä erilaisia lähestymisnäkökulmia. Osallisuuden tutkijat Kohonen ja Tiala (2002, 6) ovat todenneet kuinka kansalaisten osallisuutta lisäämällä yhteiskunnassa saadaan hyvinvointia ihmisille. Hyvinvointi heijastuu muun muassa tasa-arvoisuus ajatteluna ja kasvavana luottamuksena sekä kiinnostuksena ja luottamuksena yhteiskuntaan. Tässä kohtaa onkin hyvä muistaa, että osallisuus tapahtuu henkilökohtaisen kokemuksen ja tunteiden kautta, eikä kukaan toinen voi todeta toisen osallisuutta tai osattomuutta. Osallisuuden aktivoitumiseen vaikuttavat useimmin muut seikat kuin huoli itsestä tai ”kaikista meistä”. Raivio ja Karjalainen (2013, 15) mainitsevat, että yksilön aktivoitumista lisää halukkuus toimia esimerkiksi riskiryhmien, heikompien tai syrjäytymisvaarassa olevien ihmisryhmien hyväksi.

Kohonen ja Tiala (2002) ovat jakaneet osallisuuden tieto-, suunnittelu-, toiminta- ja päätösosallisuuteen sen mukaan, miten yksilöllä on mahdollisuus osallistua päätöksentekoprosessiin. Osallisuuden muotojen luokittelu on kehitetty osallisuuden tarkasteluun. Osallisuuden tarkastelussa niiden sisältö on syvempi. Tieto-osallisuuteen liittyy oikeus tiedon saamiseen ja tuottamiseen. Tämä on osallisuuden helpoimmin toteutettava ja löyhin osallisuuden muoto. Tieto-osallisuus tarkoittaa sitä, että ihmisten saatavilla on tietoa kaikista niistä asioista, jotka koskevat heitä ja joista he ovat oikeutettuja olemaan tietoisia. Tämä osallisuus ilmenee esimerkiksi lasten ja nuorten kanssa toimivien tukihenkilöiden mahdollisuutena saada helposti tietoa järjestöstä, sen toiminnasta ja tavoitteista sekä itseään koskevista tiedoista. Suunnitteluosallisuus liittyy asioiden valmisteluvaiheeseen, jossa järjestön jäsen, kansalainen tai asiakas osallistuu häntä itseään koskevan toiminnan suunnitteluun ja saa mahdollisuuden kertoa mielipiteitään. Tässä osallisuuden aste on edellistä kiinteämpi. Suunnitteluosallisuuden synonyymeinä käytetään usein käsitteitä valmistelu- ja konsultaatio-osallisuus. Tukihenkilötoiminnassa tämä osallisuus ilmenee muun muassa vaikuttamismahdollisuutena lasten ja nuorten kanssa yhteisenä toiminnan suunnitteluna, joka tapahtuu noin pari kertaa vuodessa. Toimintaosallisuus on ihmisten omaa toimintaa ja konkreettista osallistumista erilaisiin tehtäviin elinympäristössä. Osallisuus tulee esimerkiksi esille tukihenkilön mahdollisuutensa osallistua käytännön toimintaan sekä tuottaako toiminta mielekästä hyvää ja kannustavaa osallisuutta tukihenkilölle. Päätösosallisuus antaa asianosaiselle itselleen

mahdollisuuden osallistua häntä itseään koskeviin päätöksiin. Tämä osallisuuden taso on aiemmin esitettyjä muotoja sitovampi ja sisältää osallisuuden kannalta keskeisen elementin, mahdollisuuden osallistua itseään koskeviin asioihin. Päätösosallisuuden kohdalla voidaan puhua toimeenpano-osallisuudesta silloin, kun päätöksenteon yhteydessä tehdään yhdessä päätös myös siitä, miten sovittu päätös pannaan käytännössä toimeen ja mitä se edellyttää. Järjestön toiminnassa tukihenkilöllä on vaikuttamismahdollisuus päätösosallisuudessa esimerkiksi määritellä ja päättää miten aktiivisesti haluaa osallistua toimintaan. (Kohonen & Tiala 2002, 6.)

Pekola-Sjöblom ja Sjöblom (2002, 17) muistuttavat, ettei osallisuus löydy hetkessä, osalliseksi tulevalle henkilölle tulee antaa aikaa, vastuuta, luottamusta ja valtaa. He toteavat miten osallisuuden kautta on mahdollista vaikuttaa omiin asioihin ja päätöksiin sekä tulla tekijäksi ja asiantuntijaksi omassa elämässä. Osallisuudesta on olennaista tiedostaa, että se on sidoksissa ympäristöön ja sen hetkiseen historialliseen kontekstiin. Osallisuus muuttuu tilanteen mukaan, olematta pysyvä tila. Osallisuuden aktiivisuus muuttuu iän ja elämänvaiheen mukaan.

TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen kohteena ovat vapaaehtoisten tukihenkilöiden kokemukset kasvattajana toimimisesta ja kasvattajan roolista kasvatusyhteisössä. Ihmistieteen tavoin tavoitteena oli löytää kasvatusilmiölle malli, kuinka se kyetään havainnoimaan. Tutkielman tarkoitus oli selvittää, minkälainen on tukihenkilön polku tuettavan kasvattajaksi. Tavoitteena on kuvata teemahaastatteluaineistojen avulla kokeneiden ja aktiivisten tukihenkilöiden kokemuksia heidän omasta kasvattajuudesta tuettaville ja osallisuuden vaikutuksesta kasvattamisen kehittymiseen. Tutkimus on pääosin aineistolähtöinen, mutta siinä on osittain myös teoria lähtöisyyttä. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten tukihenkilö kokee ja kehittyy kasvattajana kasvattavassa yhteisössä?
2. Miten tukihenkilön rooli ilmenee osallisuutena kasvattavassa yhteisössä?

Metodologiset ratkaisut

Abbottin (2004, 26–28) mielestä ei ole olemassa tiettyjä metodeja tiettyjen tutkimusongelmien kysymyksiin. Eri menetelmät vastaavat ja tuottavat erilaisia selityksiä tutkimuksiin. Tähän tutkimukseen on valittu menetelmänä laadullinen puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu. Teemahaastattelun tavoin tehdyssä tutkimuksessa on mahdollista tarkastella ja selvittää muun muassa tukihenkilöiden arvostuksia, ihanteita, arkoja ja intiimejä aiheita (Metsämuuronen 2006, 115). Haastattelun avulla on mahdollisuus selventää ja saada syvyyttä tutkittavaan aiheeseen, jossa tutkimusjoukon kokemuksilla ja käsityksillä on keskeinen merkitys. Tutkielmaan valittu kohdejoukko oli pieni ja koostui kuudesta eri ikäisestä tukihenkilöstä, joka oli myös toimeksiantajan toiveena haastateltavien määräksi. Tässä tutkimuksessa olen itse aktiivisena toimijana eli haastattelijana. Toimeksiantajan enakkoon valitsemille tukihenkilöille on jo muodostunut selkeä kuva omasta kasvattajan toiminnasta vapaaehtoisena. Tutkimuksen rajauksen valinnassa oli päätetty, että kolme haastateltavista olisi naista ja kolme miestä sekä rajaukseen vaikuttivat lisäksi

tukihenkilöiden pitkäaikainen, aktiivinen ja luotettava toiminta järjestössä, että haastattelupaikan läheisyys. Kohdejoukon rajauksen vaikutti tutkimuksen keruumetodiksi valittu teemahaastattelu. Haastattelulla haettiin syvällisempää tietoa tukihenkilön kasvattajan toiminnan kehittymisestä. Liian suurelle joukolle tehtävä teemahaastattelu olisi voinut muodostua liian työlääksi. Kuula (2010, 214–218) muistuttaakin tutkijoita laatimaan tarkan suunnitelman ja selvityksen omasta tutkimuksestaan ennen kuin ryhtyvät varsinaisen aineiston keräämiseen.

Tutkimusaineiston keruumetodina käytetty teemahaastattelu antaa vuorovaikutteisena mahdollisuuden tietoiseen, ajattelun sisältöön kohdistuvan ja syvällisen tutkimusaineiston tarkasteluun. Aineisto on ensisijaisesti tulkintoja ilmiöistä ja tapahtumista. Metodin valintaa tukee tarkoituksenmukainen ja harkinnanvarainen tutkimusjoukko, sillä valittujen tukihenkilöiden tiedettiin omaavan tutkimusilmiöstä riittävää kokemusta. Haastattelu kulkee tutkimuksessa ennalta valittujen teemojen pohjalta ja jokaisen teemaan liittyvät tarkentavat kysymykset. Tämän tutkielman kolme teema-aluetta taustatietojen lisäksi ovat siten laajempia kokonaisuuksia kuin siihen sisältyvät kysymykset. Teemahaastattelu antaa mahdollisuuden tuoda monipuolisemmin esille tukihenkilöiden kasvattajana toiminnan ja osallisuuden tarkastelua. Haastattelu antaa tutkijalle tilaisuuden tehdä tarpeen mukaan tarkentavia kysymyksiä ja samalla tehdä huomioita non-verbaaliseen viestintään. (Puusa 2011a, 73–81.) Haastattelijana ohjasin teemahaastattelun etenemistä ja minulla tietous omasta roolistani haastattelun aikana. On hyvin tavanomaista, että haastattelija voi joskus joutua motivoimaan ja ylläpitämään keskustelua, mutta tehdyssä haastattelussa osallistujat olivat kaikki innokkaita sekä motivoituneita haastattelutilanteeseen. Tässä haastattelutilanteessa minun oli tärkeää muistaa, etteivät omat mielipiteeni ja johdattelut teemoihin saaneet vaikuttaa tukihenkilöiden vastauksiin. Toimin haastattelussa lähinnä passiivisena ja annoin tutkimusjoukon vapaasti tuottaa kysymyksiin vastauksia oman kokemuksen kehittymisistä kasvattajana ja osallisuuden vaikutuksista kasvattavassa yhteisössä. Haastattelun aikana minulla oli mahdollisuus esittää aina tarvittaessa tukihenkilöille tarkentavia kysymyksiä sekä varmentaa kysymysten oikea ymmärtäminen. Erittäin tärkeää tutkimuksen tulosten tarkastelun kannalta on kyetä luottamaan vastausten aitouteen. Samoin haastateltavan tulee voida luottaa, että hänen tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja anonymiteetti säilyy. (Metsämuuronen 2006, 113.) Haastateltavien herkkä analysointi ja tulkinta antoivat vahvuutta sekä tukea tutkimustuloksille, oma persoonani merkitys yhtenä osana tutkimusta ja sen tulkintoja en voi jättää myöskään vähäiselle huomiolle. Persoonallisuuteni tulee esille vahvuuksissa ja heikkouksissa, miten arvioin ja tulkitsen omaa tutkimustani. Onko minulla tapana toimia esimerkiksi tiukan järjestelmällisesti tai itsevarmasti, muodostuvatko ne heikkoudeksi tutkimukselle? (Abbott 2004, 213–242; Kallio 2010, 184.) Tukihenkilöiden kvalitatiivisen tutkimuksen teemahaastattelun tarkastelussa on käytetty fenomenologista tutkimusotetta. Pro gradu

-tutkielmaan valitusta tutkimusaiheesta tukihenkilön kasvattajan kehittymisestä tuettavalle ei ole tiedossa aiempia tutkimuksia, joten kohteen lähtötilanteesta kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen valinta tähän pro gradu -tutkielmaan oli perusteltua. Tutkittaessa näkymätöntä, abstraktia sekä ilmiöitä, jotka ovat sidottuja paikkaan ja aikaan tai kuten tukihenkilöiden kasvattajan kehittymisen tutkiminen, on teemahaastattelu silloin oikea valinta metodille. Tukihenkilön kasvattajan kehittymistä ja osallisuuden vaikutusta on haasteellista esittää matemaattisten kaavojen kautta, kuten muutakaan ihmisen käyttäytymiseen tai kokemukseen liittyvää. Tutkimuksella tarkastellaan tutkimusaineistosta nousevia näkökulmia ja ilmiöitä muistaen kuitenkin, että jokainen on yksittäinen erillinen ja ainutlaatuinen tapaus. Laadullisen tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa on hyvä tiedostaa, että ei ole mahdollista löytää tuloksista lopullista totuutta. Tuloksien tarkastelussa on löydettävissä aina uusia tulkintoja ja eri katsantokantoja, tämä onkin lisännyt yleisesti ilmiöiden ja kokemusten tarkastelun ymmärtämistä tutkimuksilla. Tavoitellessa ymmärrystä ihmisten kokemuksista, on olennaista päästä ihmisten elämysmaailman sisälle ja ymmärtää miten tutkimuksen kohteet ymmärtävät itse omat kokemuksensa. Tutkimusjoukon kokemuksen ymmärtäminen vaatii hyvää suhdetta tutkittavaan kohdejoukkoon. Kohdejoukon kokemuksen ymmärryksestä huolimatta, esiymmärryksen kasvatusilmiöön vaikutti tutkimuksen lopullisiin tuloksiin. Puusa ja Juuti (2011b, 49–50) tiivistävät, että tulokset eivät siis ole irrallisia käyttäjästä tai tutkimusmenetelmästä eikä puhdasta tietoa ole olemassa. (Puusa & Juuti 2011a, 31–41; Puusa & Juuti 2011b, 47–52.)

Fenomenologian tavoitteena on ihmismielen reaalin ja ideaalinen erottelu ja säännönmukaisuuksien sekä perusmuotojen tunnistaminen, fenoomien eli ilmiöiden käsittely. Fenomenologinen tarkastelu kasvatuksellisessa pohdinnassa on laajasti kuvattuna, miten todellisuus ilmenee ihmiselle ja miten ihminen kokee maailman sekä miten kokemus näyttäytyy yksilön kokemusmaailmassa. Tarkastelutavalla pyritään ymmärtämään kasvatuksen tietoista toimintaa ja kokemuksellista todellisuutta, fenomenologian keskeinen kehittäjä Edmund Husserl kutsui tätä ihmismielellä tapahtuvaa tietoisuutta fenomenologiseksi reflektioksi. Olennaista fenomenologiassa on oletustiedon tavoittelu, jolloin tavoitellaan tarkasteltavan ilmiön olemusta nähdäkseen mistä ilmiössä on kyse. Tarkastelussa on olennaista kasvatustodellisuus, joka historiallinen ja todentuu reaalisen ajan ja paikan mukaan. Onkin merkittävää muistaa tarkastelussa sisältöjen ja muotojen vaihtumiset tilanteesta, ihmisestä ja kulttuurista toiseen. (Hämäläinen & Nivala 2008, 55–59.)

Hämäläinen ja Nivala (2008, 59) toteavat kasvatuksen fenomenologian laajentavan ontologista tarkastelua, jossa keskeinen merkitys on kasvatuksen olevan osa inhimillistä elämäntodellisuutta. Keskeisiksi käsitteiksi fenomenologiassa tarkastelussa muodostuvat kasvatustietoisuus, kasvattajatahto ja reflektiivisyys. Kasvatustietoisuus on tietoista pyrkimystä

vaikuttaa inhimilliseen kehitykseen yksilöllisesti ja yhteiskunnallisesti. Kasvatustietoisuus jaetaan päämäärä-, menetelmä-, tilanne- ja vaikutustietoisuudella. Kasvattajan on olennaista tiedostaa kasvatukselle asetetut tavoitteet ja miten päästä kasvatustavoitteeseen. Kasvattajan on ymmärrettävä kasvatustavoitteen mahdollisuudet ja reunaehdot sekä tietoisuus kasvatustavoitteen vaikutuksesta. Kasvatustahdon kautta kasvattaja ilmentää käsityksiä persoonallisuuksien ominaisuuksista ja ihmisyyden tärkeydestä ovat tavoittelemisen arvoisia. Kasvattamisessa on kyse kasvatettavan toiminnan motivoivista tekijöistä ja päämääristä, jotka koetaan arvokkaaksi edistäväksi tekijäksi kasvatettavan elämään. Tiedostamattomissa motiiveissa voi olla ohjaavina tekijöinä esimerkiksi itsestäänselvyyksiä omaksutuista tavoista, uskomuksista, arvoista tai maailmankuvasta. On merkittävää muistaa, että kasvatustahtoon liittyy myös pedagoginen paradoksi eli miten halutaan vaikuttaa kasvatettavaan ulkopuolelta ja yksilön vapautteen määrittellä millainen haluaa olla tai millaiseksi kehittyä. Hämäläinen ja Nivala (2008, 64.) lausuvat, että kasvatuksen tulisi pohjautua muun muassa ihmisen minuuden sekä itsenäisen harkintakyvyn ja henkisen vapauden vahvistumiseen ja kasvatustahdon heräämiseen. Kasvattajan reflektoidessa kasvatustoimintaa kykenee kasvattaja kasvatustietoisuuden syventymiseen. (Hämäläinen & Nivala 2008, 59–66.)

Aineiston keruu ja kohderyhmä

Tutkimuksen aloitusvaiheessa Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri ry:n kehittämispäälliköltä pyydettiin tutkimuslupa. Tutkimuslupa saatiin marraskuussa 2018. Järjestön kanssa sovittiin, että järjestön koordinaattori kysyy tukihenkilöiden joukosta tutkimukseen osallistuvat. Mukaan lähti omasta tahdosta kolme miestä ja kolme naista, jotka olivat toimineet ennen haastattelua järjestön parissa jo enemmän kuin vuoden tukihenkilönä. Tutkittavien kanssa sovittiin tammikuulle 2019 teemahaastattelut. Teemahaastattelun aiheet annettiin etukäteen hyvissä ajoin pohdittavaksi sekä tutkimusjoukolla oli mahdollisuus tehdä ennen varsinaista haastattelua tarkentavia kysymyksiä teemoista. Teema-alueita ei määriteltä kysymysten muotoon eikä niiden esittämisjärjestys haastattelussa ollut merkityksellinen. (Metsämuuronen 2006, 115). Testatut ja toimivat haastattelun teemat koettiin tärkeäksi lähettää tutkimusjoukolle etukäteen luettaviksi ja pohdittaviksi, jotta heillä olisi riittävästi aikaa perehtyä ja valmistautua teemahaastatteluun.

Metsämuuronen (2006, 112–113) kuvaa miten tutkimushaastattelu tulee olla suunniteltua ja päämäärähakuista. Olennaista on, että tutkijalla on jokin ennakkotietous kohteesta ja teoriasta. Tutkimustyön varsinaisessa valmisteluvaiheessa tehtiin perusteltuja ratkaisuja, kuten tutkimusjoukon huolellinen valinta sekä käytettävä tutkimusmenetelmä. Tässä laadullisessa pro gradu -tutkielmassa tutkimusjoukolla tuli olla riittävä esitietous ja kokemus tutkimusaiheesta

kyetäkseen vastaamaan ja ymmärtämään mistä tutkimuksessa on kyse sekä miksi tutkimusta ollaan tekemässä. Eräs olennainen osa huolellista valmistelua on ollut tutkimusmenetelmän testaaminen, tässä tapauksessa se oli teemahaastattelukysymysten toimivuus. Varto (2005, 22) tiivistää, kuinka tutkija voi jäädä tiiviisti kiinni aiheessaan, eikä kykene ajattelemaan kysymyksiä haastateltavan puolelta. Teemojen suunnittelussa ja toimivuudessa kuuntelin toimeksiantajaa, miten he kokevat ja tulkitsevat suunniteltua tutkimusta. Merkittävää tutkimuksen onnistumiselle on ollut, että se on ollut jo suunnitteluvaiheessa ymmärrettävä ja selkeä. Abbott (2004, 213–221) toteaaakin jos idea ei ole aluksi toimiva, se ei tarkoita sen olevan kuitenkaan huono. Muokkaamalla ja tarkastelemalla ideoita uudesta näkökulmasta, siitä voi tulla hyvä ja toimiva tuottaen uusia ideoita, pulmia ja mahdollisuuksia.

Haastatteluihin varattiin noin puolitoista tuntia aikaa, mikä riitti loistavasti kaikissa haastatteluissa. Haastattelut kestivät keskimäärin noin 40 minuuttia. Riittävän pitkän ajan varaamisessa huomioitiin ihmisten erilainen persoonallisuus ja tapa puhua, esimerkiksi jotkut puhuivat nopeasti ja paljon, toiset taas puhuivat pohdiskellen ja rauhallisemmalla tempolla. Haastateltavat olivat saaneet teemahaastattelun rungon jo etukäteen pohdittavaksi, joten se teki haastattelutilanteesta sujuvaa. Ennen nauhoituksen aloittamista tarkistettiin, että tukihenkilöillä ei ollut epäselvyyksiä teemojen ymmärtämisessä. Nauhoitustilanne oli rauhallinen ja luottamuksellinen tapahtuma sekä siihen oli varattu riittävästi kiireetöntä aikaa. Haastattelun yhteydessä tukihenkilöt kertoivat avoimesti omasta toiminnastaan tukihenkilönä, kuitenkin muistaen vaitiolovelvollisuuden tuettaviaan kohtaan. Onnistuneen haastattelun yksi tärkeä elementti on, että käytettävissä ovat haastatteluun sopivat ja riittävän laadukkaat välineet nauhoittamiseen, ettei nauhoitukseen tule turhia katkoksia sekä tehdystä nauhoituksesta saadaan selkeästi kuunneltua ja litteroitua tutkimusjoukon haastattelut. Tätä tutkimusta varten tehdyt nauhoitukset onnistuivat selkeinä ilman häiriötekijöitä ja niitä oli helppoa litteroida.

Nykyteknologia on jo kehittänyt älylaitteisiin hyviä ja helppokäyttöisiä sovelluksia nauhoitusta varten. Nauhoitukset oli helppoa siirtää älylaitteelta tietokoneelle salasanan taakse kansioon ja sieltä myöhemmin litteroitavaksi. Litterointi oli merkittävä osa tutkimusta, sillä vasta sen jälkeen oli mahdollista aloittaa aineiston analysointi (Metsämuuronen 2006, 122). Litteroinnissa käytettiin tässä tutkimuksessa valikoivaa litterointia, eli litteroitavaksi valittiin tutkimuksen kannalta olennaisten osat raportoitavaksi. Tutkimusjoukko luokiteltiin T1–T6, jotta anonyymiyttä säilytti tutkimusta luettaessa. Litterointi kirjoitettiin niin kuin se haastattelussa puhuttiin murteineen ja äännähdyksineen. Litteraatti onkin ollut tutkimuksen yksi aikaa vievimmistä asioista. Ymmärtääkseen tukihenkilöiden haastattelussa esille tuodun sanoman oikeellisuus, oli tärkeää tutkia, kuunnella ja tarkastella huolellisesti litteroitua haastattelua useaan kertaan. Oikein

ymmärtämisessä ja tulkinnassa oli olennaista huomioida pienetkin äänenpainotuksien muutokset ja painotukset.

Aineiston analysointi

Tämän tutkimusaineiston analysoinnissa on aineistolähtöisiä ja teorialähtöisiä piirteitä. Osittainen teorialähtöisyys tuki ja ohjasi empiirisen aineiston ymmärtämistä ilmiön tutkimisessa (Puusa 2011b, 120). Metsämuuronen (2006, 122) toteaa aineiston keräämisen ja analysoinnin tapahtuvan osittain samanaikaisesti. Luin haastattelun litteroidun aineiston ja tutkin sen useaan eri otteeseen. Litteroinnin avulla sain aineistosta riittävällä tarkastelulla kuvan kasvatustilanteesta erikseen ja kokonaisuutena. Tutkimisen aikana tein aineistosta muistiinpanoja ja havaintoja. Ennen varsinaista aineiston analysointia tarkistin aineiston virheellisyyksien tai puutteellisten tietojen osalta. Puutteellisten tai vajavaisten tietojen muodostuessa merkittäviksi onkin hyvä lähteä hakemaan haastateltavalta uudelleen tarkennusta vastauksiin. Tässä tutkimuksessa ei ilmennyt tarvetta lisätarkennuksiin. Ennen varsinaista analyysiä järjestin kerätyt tiedot vielä tutkimusta varten. Haastattelun ja litteroinnin jälkeen abstrahoin tutkimusaineiston, jossa kerätyn aineiston muutin osiksi, käsitteiksi ja nämä taas kokosin tieteelliseksi päätelmäksi. Analyysivaiheessa jaoin aineiston neljää teemaa kuvaavaan yläkategoriaan, jotka ovat vielä jakanut alakategorioihin. Analyysivaiheessa teemoista löysin uusia teemakokonaisuuksia, jotka muodostuivat tutkimuksen kannalta olennaisiksi. Analyysin tulkintaa tukemaan otin suoria lainauksia tutkimusjoukon haastattelusta. Analysoinnissa on aina virhemahdollisuus, että tulkiten ja ymmärrän haastateltavia väärin sekä mikä merkitys oli minun kielenkäytöllä, olenko sillä voinut vaikuttaa saatuihin vastauksiin. Lisäksi vastauksia analysoitaessa tutkin, onko vastaaja vastannut kysymykseen. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2000, 207–211; Puusa 2011b, 118–122.)

Yleisen heuristiikan ajatusten mukaan tutkimukseen osallistuvat tukihenkilöt kuvaavat haastattelussa kokemuksia ja olettamuksia omasta toiminnasta. Teemahaastattelun tulokset, että tulkinnat perustuivat tukihenkilöiden ymmärtämiseen. Ihmistieteessä ymmärtäminen tapahtuu erilaisten taustaoletusten mukaan. Tämän kaltaisessa tutkimuksessa esiymmärryksenä ja taustaoletuksena voisivat olla esimerkiksi, että kaikki vapaaehtoiset tukihenkilöt ovat empatiakykyisiä, auttavaisia, aktiivisia ym. Aiempi tietoni on muokkaantunut ja korjaantunut kun sain lisää ymmärrystä tutkimusjoukosta esimerkiksi, miksi vapaaehtoiset jaksavat olla toiminnassa useita vuosia sekä mikä on toiminnan vetovoima.

Tässä tutkielmassa pyrin uusien tietojen löytämiseen sekä kokemaan uuden tiedon tietä oivalluksiin. Saatua tietoa on merkityksellistä arvioida luotettavuuden osalta. Luotettavuus onkin

yksi olennaisista asioista tutkimuksissa, sillä minun on kyettävä esittämään perustelut tutkimuksen luotettavuudesta. Tutkimusraportissa esittelen omat päättelyni tutkimuksesta lukijalle. Luotettavuuden arvioinnissa on hyvä muistaa, että lopputuloksia kyetään tarkastelemaan subjektiivisesti ja reflektoiden. Tutkimusta tarkasteltaessa luotettavuuden osalta, on tiedostettava satunnaistekijöiden vaikutus saatuihin tuloksiin. Teemahaastattelu on kontekstisidonnainen, jossa satunnaistekijät ovat vahvasti läsnä, kuten miten haastattelutilanteessa henkilökemiat toimivat tai ovatko henkilöt avoimella mielellä tilanteessa. Analysoinnissa pyrin herkkyyteen tulkinnassa ja syvälliseen pohdintaan, miten muun muassa taustatekijät vaikuttivat tukihenkilöiden vastauksiin. Tulosten tarkastelussa vältin omia kannanottojani. Kuitenkin tiedostin, että analyysi on viimekädessä omaa tulkintaani ja havainnointia muiden ajatuksista, käsityksistä ja kokemuksesta, jotka yhdistin lopulta kokonaisuudeksi. Tunsin puolet haastateltavista jo entuudestaan ja tukihenkilötoiminnasta minulla oli jo olemassa esitietoutta. Esiymmärrykseni on vaikuttanut aineiston käsittelyyn, raportointiin ja tulkintaan. Esiymmärrykselläni on lisäksi merkitystä tutkittavan ilmiön luotettavuuteen ja yleistettävyyteen. (Metsämuuronen 2006, 17; Puusa 2011a, 73; Syrjäläinen, Eronen & Värri 2007, 8.) Tarkoituksena oli välttää mahdollisimman tarkasti virhetulkintoja. Analyysivaiheessa kokosin tulokset ja tarkastelin niitä alussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Johtopäätöksissä pysähdyn vielä tarkastelemaan, löytyikö tutkimuksen tuloksista vastaus haettuihin tutkimuskysymyksiin vai onko tulos jotain muuta.

Tutkimuksen yleistettävyyttä pohtiessa, onkin hyvä miettiä yleistettävyyden tarkoitusta tämän kaltaisessa tutkimuksessa. Mielestäni yleistettävyyttä ole merkittävää tarkastella, sillä jokainen tukihenkilö on kasvattajana ainutlaatuinen yksilö omien arvo- ja moraalikäsitysten kanssa. On myös hyvin luonnollista pohtia, olisinko päässyt parempaan lopputulokseen jotain toista metodologia käyttämällä. Koko tutkimusprosessin ajan pidin mielessäni mikä merkitys tehdyillä valinnoilla ja tulkinnoilla on tutkimusraporttiin. (Aaltio & Puusa 2011, 153–157.)

TUKIHENKILÖN POLKU KASVATTAJANA

Tutkimuskysymyksillä pyrin tutkimaan tukihenkilöiden kasvattajan toiminnan kehittymistä kokemuksen kautta toimiessaan tuettavien kanssa ja tukihenkilöiden osallisuutta kasvattavassa yhteisössä. Tutkimusaineistosta tutkin tukihenkilöiden kasvattajan toimintaa monimuotoisena, arvo- ja moraalikasvatuksen pohdintoja sekä kokemuksia ja osallisuutta kasvattavassa yhteisössä. Tutkimuksen analyysissä tarkastelin monipuolisesti eri kuvauksin tukihenkilöiden kasvattajan toimintaa. Analyysissä kasvattajuus jäsennettiin neljään yläkategoriaan, joista jokainen jäsennettiin vielä omiin alakategorioihin. Eri kategorioiden ja vaiheittaisen etenemisen tarkoituksena oli tutkittavan ilmiön kuvailu ja syventäminen. (Judén-Tupakka 2007, 86).

Tutkimuksen taustatiedoista halusin selvittää, miten kauan tukihenkilöt olivat olleet toiminnassa mukana ja millainen oli heidän kokemuksensa kasvattamisesta ennen tukihenkilöksi ryhtymistä. Tukihenkilöiden kokemus kasvattajana toiminnassa oli merkityksellinen tieto tutkimustulosten tarkastelun kannalta. Kauemmin toiminnassa mukana olleet ajattelivat hieman eri lähtökohdista omaa suhdettaan tuettavaan. Pohjatietoa tukihenkilön kasvatusvalmiuksista antoi, oliko tukihenkilöllä ollut aiempaa kokemusta kasvattajana joko omien tai muiden lasten parissa tai jos ei ollut kokemusta aiemmin. Jokaisella tutkimusjoukkoon osallistuvalla oli ollut jo useampi tukisuhde takana. Teemahaastattelua tehdessä tutkimusjoukko oli ollut mukana järjestön tukihenkilötoiminnassa kahdesta vuodesta yli kymmeneen vuotta. Osa tukihenkilöistä oli ollut mukana toiminnassa jo TUEXI -hankkeen ajoilta asti vuodesta 2007, joka myöhemmin siirtyi Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin alaiseksi toiminnaksi. Lähes jokainen kertoi toimivan jo ennen tähän toimintaan lähtemistä toimineensa myös jossakin muussakin vapaaehtoistoiminnassa tai he toimivat tällä hetkellä jossain toisessa vapaaehtoisjärjestössä tämän järjestön lisäksi. Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan kysynyt erikseen osallisuudesta muihin järjestötoimintoihin, tukihenkilöt halusivat omatoimisesti kertoa aiheesta. Lähes kaikilla oli ollut aiempaa kasvattajataustaa ennen tukihenkilötoimintaan lähtemistä. Tutkimusaineistosta tuli esille, miten useimmat olivat ammatilliselta taustalta toimineet jollain tasolla kasvatustehtävissä erikikäisten ihmisten parissa. Kasvattajataustaa omien lasten kasvattajana oli enemmistöllä vastaajista.

YLÄKATEGORIAT

1. Tukihenkilö kasvattajana
2. Tukihenkilön haasteet kasvattajana
3. Tukihenkilön kokemuksellinen kehitys kasvattajana
4. Tukihenkilö kasvattavassa yhteisössä

Tukihenkilö kasvattajana

Ensimmäinen yläkategorian muodostin haastateltavien kokemuksista kasvatussuhteesta lapsiin ja nuoriin järjestön toiminnassa. Haastateltavat kokivat hämmentävänä ja hieman vieraana toimintansa kasvattajan ominaisuudessa. Tukihenkilöistä miehet eivät mieltäneet itseään suoraan kasvattajaksi, järjestön puitteissakin puhutaan ensisijaisesti tukihenkilötoiminnasta kaveritoimintana.

”Mutta tota positiivinen kontakti, esimerkki, johon voi luottaa, joka ei aseta paineita, emmä oikein ole tätä kasvattajan roolia enempää miettinyt. Mä olen enemmän ajatellut sitä tukitoimintaa, että minulla on sitä mitä monella vanhemmalla ei ole. Minulla on aikaa ja aikaa keskittyä siihen lapseen.” (T6.)

”[Hmm] Tietysti me ollaan niinku kavereita heille, että me ei olla niinku kasvattajia” (T3).

Vaikka ensisijainen ajatus tukihenkilöillä oli, että he mieltävät itsensä kavereiksi tuettaville, vastaukset kuvasivat heidän kasvatuksellista ideologiaa toiminnassa. Haastateltavat eivät olleet aiemmin mieltäneet itseään toimivansa järjestön puitteissa kasvattajana, tästä johtuen ennen haastattelua avattiin heille kasvatuskäsitettä, joka antoi tähän käsitteeseen laajempaa näkökantaa. Onkin tärkeää ymmärtää tämän inhimillisen toiminnan, kasvatuksen käsittävän muutakin kuin huoltajien kasvatusvastuun. Kasvattamista tapahtuu myös monimuotoisesti ympärillämme huomaamatta muun muassa kasvattavissa yhteisöissä, vapaa-ajan organisaatioissa ja vuorovaikutustilanteissa lasten ja nuorten kanssa.

Tukihenkilö kasvattajana alakategoriat.

- a) arvot ja moraalit osana kasvattajan toimintaa
- b) vahvuudet tukihenkilönä

Arvot ja moraali osana kasvattajan toimintaa

Tukihenkilöt kokivat tärkeäksi ohjata tuettavia hyvin tavallisilla arkisilla arvokasvatus asioilla. Arvot olivat hyvin samankaltaisia, vaikkakin eroavaisuutta oli havaittavissa vastaajilla keskenään. Tutkimusaineistosta tuli selkeästi esille, miten tuettavilla oli usein hyvät peruskäytöstavat hukassa. Peruskäytöstapoihin nimettiin kuuluvaksi muun muassa vuorovaikutustavat, kärsivällisyyden, erilaisuuden hyväksymisen ja muiden huomioimisen, jotka ovat sosiaalisuuden tärkeitä arvoalueita. Näiden edellä mainittujen peruskäytöstapojen lisäksi tukihenkilöt esittivät tavoitteeksi opettaa tuettaville niin sanottua perusolemista eli tiedollisia arvoalueita, jolloin keskustelujen ja tarinoiden kautta kyetään opettamaan elämän arkisia asioita. Opetettavista arkisista asioista nousi esille moraalikasvatuksen merkitys esimerkiksi mitkä asiat ovat totta, mistä me tulemme tai mitä asioita on oikeasti olemassa. Merkittävänä seikkoina tuli esille halu toimia hyvänä aikuisen mallina lapsille ja nuorille, jolloin aikuinen luo positiivisen kontaktin sekä on luotettava ja rehellinen sekä on tilanteessa läsnäolevana aikuisena. Rehellisyyttä ja avoimuutta korostettiin ja pidettiin arvossa, kuten myös muiden ihmisten kunnioituksen ja arvostuksen sellaisena kuin ne ovat.

”No, ainaki mun mielest sen nuoren mielipidettä, milloin mistäkin syystä sen on muodostanu jostakin asiasta, sitä pitää kunnioittaa. Must se on tosi tärkeetä.” (T4.)

”Mä ajattelen näin, että jos aikuinen ei kunnioita lasta niin ei voi odottaakaan, että lapsi kunnioittaa aikuista. Eli se on molemminpuolista kunnioitusta.” (T6.)

”Normaalia aikuisen esimerkkiä, että pitää olla luotettava ja rehellinen ja sit koittaa niinku semmost itsetuntoo kohottaa tuettavalle. Ja sit hyväksyä ihmiset sellaisina, kun ovat, meitä on erilaisia ihmisiä. Must ne on ollu tärkeämpiä.” (T3.)

Tärkeäksi nousi lasten ja nuorten arvostuksen lisäksi perheen ja heidän mielipiteiden arvostuksen. Aineistosta käy ilmi miten olennaista on muistaa tasa-arvoisuuden kunnioituksen tärkeys toimiessa perheiden parissa. Luotettavuutta pidettiin tärkeänä arvona toiminnassa, luotettavuuden kautta kyettiin muodostamaan perusturvallisuus lapselle ja nuorelle. Luotettava kasvattaja kykeni ottamaan vakavasti lapsen ja nuoren toiveet ja ajatukset.

”Luotettavuus, tehdään mitä luvataan ja sovitaan jotain ja tehdään niin. Luotettavuus, ehkä kaiken tärkein. --- Ilman perusturvallisuutta mistään ei tule yhtään mitään. Ja luotettavuus, se tukee sitä turvallisuuden tunnetta.” (T6.)

Tukihenkilöt pyrkivät toiminnassa korostamaan lasten ja nuorten kanssa käytöstapojen merkitystä elämässä ja sosiaalisissa suhteissa. Hyviä käytöstapoja tuotiin tuettaville tietoiseksi, kun tuettava

puheissaan tunsivat tarvetta muiden nimittelyyn ja haukkumiseen. Luonto ja todellisen maailman opettaminen koettiin tärkeäksi arvoksi kasvattajana. Aineistosta kuvastuu, miten nykylapset ja -nuoret ovat erkaantuneet todellisuudesta sekä tietoisuudesta esimerkiksi mistä ruoka tulee kauppaan ja kotiin. Tukihenkilöt haluavat tarjota tuettaville lapsille ja nuorille yhteisen tapaamisen aikana hyviä hetkiä, jolloin tuettavien ei tarvitse miettiä muun muassa heidän elämässä valitsevia kurjia asioita tai huonoja koti oloja. Aineistosta nousee esiin tukihenkilöiden vahva kannustus ja tuki tuettaville, kun tuettavien huoltajilta ovat omat voimavarat vähentyneet eivätkä he jaksa antaa riittävää tukea lapselleen.

”Niinku, et mun hetki olis kuitenkin sil vastapuolel tota noi nii hyvä hetki. Et se vois niinku olla iha, ei tarttis miettii kamalii kotioloj. Tai jotain muuta. Et se niin, ku sais ja vois olla ja nauttii mun kanss siit tuokiost, iha pois niinku arjesta.” (T1.)

Tutkimusaineistosta on löydettävissä, miten kasvattajan toiminnalla tukihenkilöt kykenevät tarjoamaan lapselle tai nuorelle uusia asioita, joita ei ole mahdollista kokea oman perheen kanssa. Merkityksellistä onkin luoda tuettavalle mahdollisuus nähdä hyviä ja positiivisia asioita ympärillään sekä kohdata erilaisia näkemyksiä maailmasta. Näiden hyvää tuottavien kokemusten kautta koettiin tärkeäksi opettaa lapsille ja nuorille myös parempaa minäkuvaa itseään arvostaen, rohkeutta sekä omatoimisuutta. Aineistosta löytyy tukihenkilöiden merkittävää pohdintaa, ettei heillä ole oikeutta ohjata lasta tai nuorta ristiriitaiseen tilanteeseen heidän huoltajien toimien ja arvojen kanssa.

Vahvuudet tukihenkilönä

Hyvään ja laadukkaaseen tukisuhteeseen tukihenkilö tarvitsee erilaisia taitoja, vahvuuksia, jotka auttavat tukihenkilöä kasvattajana. Luontaisesti tämän kaltaiseen tukihenkilötoimintaa hakeutuu yksilöitä, joilla on vahvuuksina sosiaaliset ja kuuntelemisen taidot sekä ulospäin suuntautuneisuuden kuten tästäkin tutkimusaineistosta niitä oli löydettävissä. Sosiaalisesta lukutaidosta nousi esille erityisesti kuuntelemisen taidot, miten lukea lapsen tai nuoren hiljaisuutta oikein. Tutkimusaineistosta kuvastuu, miten heille muodostui kyky havainnoida tarkoittaako tuettavan hiljaisuus tilanteen tyrmäystä vai onko hiljaisuus innostunutta. Hiljaisuuden merkityksen tarkastelussa on olennaista olla tunkeutumatta vastapuolen hiljaisuuden sekaan. Hiljaisuus tarjoaa vastaajalle mahdollisuuden eritellä mitä haluaa sanoa, missä muodossa haluaa sanoa tai haluaako yleensäkin puhua. Haastateltavan vastauksesta tulee hienosti esille kuuntelemisen taidon merkitys ja tuettavan arvostus.

”Joo ja kuuntelutaito, se on tosi tärkeä. Se just et siitä hiljaisuudesta ei tule vaivaantunutta ja jos on pitkä paussi jossain kohtaa, se voi olla hyvä juttu. Ei tunge toisen hiljaisuuteen. Niin ja se saa toiselle mahdollisuuden eritellä mitä se haluaa sanoa tai missä muodossa haluaa sanoa ja miettii haluuk se yleensäkin kertoa.” (T4.)

Kuuntelemisen taidon ja hiljaisuuteen oikeanlaisen reagoinnin lisäksi puheliaisuus muodostui merkittäväksi vahvuudeksi. Puheliaisuus loi tapaamisiin välittömyyden tunteen ja vähensi lasten ja nuorten tapaamisten jännitystä.

”No mä koin tavallaan sen, sen kun oli niinku, mä olen tällainen ulospäin suuntautuva ja aika sosiaalinen henkilö. Ja sit ku oli se, et on luontainen et mä tykkään niinku niinku lapsista ja nuorista ja on niinku luontainen tapa toimia ja olla heijän kanssa nii. Et heijän kans on kiva keskustella ja, ja pienten lasten kans on kiva leikkiä kaikenlaisii [?] juttuja. Niinku, se oli semmonen niinku yks, yks tärkeä, tärkeä vahvuus.” (T5.)

Lapsenmielisyys koettiin vahvuudeksi omassa toiminnassa, kuten myös periksiantamattomuus ja mielikuvitus. Elämäkokemus ja tukihenkilön ikä antoivat lisäperspektiiviä elämän eriasioiden ymmärtämiseen. Tätä ilmiötä kuvaa hyvin seuraavat tukihenkilöiden vastaukset.

”Tota, mä olen nyt X-vuotta, täytän kohta, niin tota mä näen sen vahvuutena. Sen elämäkokemuksen. Nyt kymmenen vuoden päästä, mä olen nähnyt niin paljon erilaista, et mä olen pystynyt avartamaan näkemyksiä hyvin sen iän ansiosta. On ehtinyt tulla niin monenlaista vastaan ja kuulla ja nähnyt, nähnyt selviytymisiä. Se on mun mielestä hyvä juttu.” (T4.)

”No kyllä mä sit koitan ainaki mielikuvitusta, mennä sen vastapuolen tai niinku tukihenkilön kiinnostusten mukaan. Jos ei millään löydy niin kyllä mä, mulla on takataskus sit erilaisii jippoja mitä voi sit vaa yhtäkkiä vetää sit mä olen tavallaa semmone et kiristän sitä, et joskus, jos ei joku miellytä nii tämä kohtaaminen tai tekeminen nii kyllä me hetki tehdää ja ei me niiku heti anneta periks.” (T1.)

Tukihenkilöt kuvasivat, kuinka mielikuvitusta tarvittiin usein, ettei tilanteet päätyneet umpikujaan, sillä etukäteen suunnitellut tapaamisen aktiviteetit tuettavan kanssa saattoivat muuttua esimerkiksi lapsen tai nuoren haluttomuudesta tavata tai osallistua.

Tukihenkilön haasteet kasvattajana

Toisen yläkategorian muodostin aineistosta esiin tulleet tukihenkilöiden kokemat tukisuhteiden haasteet. Jokaiselle tukihenkilölle oli ilmennyt tukisuhteiden aikana erilaisia haasteita. Tukihenkilöt

eivät kokeneet kuitenkaan haasteita ylivoimaiseksi. Joitakin tukisuhteita kuitenkin täytyi päättää, sillä lapsi tai nuori oli enemmän ammatillisen tukihenkilön tarpeessa kuin vapaaehtoisen tukihenkilön. Syyt haasteellisiin tukisuhteisiin olivat moninaiset.

Tukihenkilön haasteet kasvattajana alakategoriat.

a) haasteet lapsen ja nuoren kohtaamisessab) ristiriidat kasvattajana

Haasteet lapsen ja nuoren kohtaamisessa

Tukihenkilöt kokivat haasteista huolimatta toiminnan lasten ja nuorten kanssa kiinnostavana ja mielekkäänä. Lähes aina vapaaehtoinen tukihenkilö kasvattajana oli riittänyt tuettavan elämää tukemaan, mutta vastaajat kertoivat muutamista tilanteista, jolloin tukisuhde oli täytynyt keskeyttää lapsen tai nuoren esiin tulleisiin liian suuriin haasteisiin. Liian suuret haasteet saattoivat olla esimerkiksi mielenterveyden ongelmat, joihin tarvittiin jo ammatillista tukihenkilöä apuun. Erittäin tavanomainen haasteellinen tilanne koettiin, kun ensimmäisillä kerroilla tuettavan kanssa ei löytynyt yhteistä keskustelunaihetta tai tuettava ei uskaltanut kertoa omia ajatuksia tai mielipiteitä esimerkiksi yhteisen tekemisen osalta. Aineistosta selviää, miten ensimmäiset tapaamiskerrat menevätkin lähinnä tukisuhteen tunnustelun merkeissä jännittäen, kuka kumpikin on sekä sopivatko he toisilleen. Toisinaan lapsia ja nuoria on haasteellista innostaa tapaamisiin ja he saattoivat kertoa selityksiä tapaamisien peruuntumiseksi tai sitten he eivät ilmoittaneet mitään itsestään. Viestittelyt tapahtuivat pääosin tekstiviesteillä tai WhatsApp:n välityksellä ja tukihenkilöt kertoivat toimivansa näissä tilanteissa yleensä aloitteentekijöinä. Tukisuhteen edetessä myös alun haasteet vähenivät ja luottamus molemmin puolin lisääntyi.

”Nii sit, sit voi tulla et o kipee tai ei tuu tai haluu ja sit vaan mä, et mennää kokeilemaan” (T1).

”Mutta alussa, alussa on vaikeaa, koska jokainen yksilö ja sillä on yksilöllinen tausta ja yksilölliset ominaisuudet ja kokemukset ja useimmiten meikäläinen ei tiedä, eihän meille saa edes kertoa ihan kaikkea” (T2).

Tukihenkilöt olisivat kaivanneet lasten ja nuorten kanssa toimivilta yhteistyö tahoilta tietoa lasten ja nuorten elämään liittyvistä haasteista. Aineistosta löytyy tukihenkilöiden pohdintoja, miten heidän

tietoisuus haasteista olisi voinut auttaa parempaan tukisuhteen aloitukseen sekä lapsen ja nuoren ymmärtämiseen. Vaitiolo-velvollisuus koettiin viranomaisten taholta vaikeuttavan ja jarruttavan lasten ja nuorten elämää suunniteltua vapaaehtoista tukisuhdetta. Tätä haasteellista tilannetta kasvattajana kuvaa tukihenkilön seuraava kommentti.

”Mä en kertakaikkia hyväksy sitä. Mä oon ollu tuolla tota edunvalvojalla ja sossutätien luona, milloin missäkin tuettavan kans ja tota. Silloin kun mä tajusin sen niin mä petyin, mä petyin niin. Mitä hyötyä on tehdä jotain, jos sitä ei saa kertoa, vaikka se ihminen itte antaa luvat ja kaikki. Ei voida yhdes pohtii asioit vaan kaikki on; Mä tiedän tän mut en kerro sulle.” (T4.)

Vaitiolo-velvollisuudesta aiheutuva koominen tilanne ilmentää, kuinka jokainen haluaa tehdä lapsen tai nuoren hyväksi asioita, mutta niitä asioita ei voida rakentaa yhdessä eteenpäin. Erityisesti vapaaehtoiset tukihenkilöt on rajattu yhteisistä tiedoista ulkopuolelle, vaikka olisi vanhempien suostumus tiedon saantiin. Kasvattajana koettiin merkitykselliseksi haasteeksi vaitiolo-velvollisuus. Tukihenkilöt kokivat hyödyttömyyden tunnetta tehdä nuoren hyväksi jotain, vaikka olivat saaneet luvan osallistua yhteisiin palavereihin niin olennaisia tietoja ei kuitenkaan annettu. Toivomuksena tukihenkilöillä oli toimintatavasta, jossa heillä olisi paremmat mahdollisuudet saada tietoa tuettavasta ja tämän elämän haasteista, ettei heidän tarvitse toimia tietopimennossa. Esille nousi tukisuhteesta tilanne, jossa tukihenkilöllä ei ollut esiyymmärrystä diagnosoidun erityisnuoren kohtaamisesta.

”Sen oppi, että semmoinen diagnoosi ei kerro vielä mitään siitä ihmisestä. ---- Missä on terveen ja sairaan raja? Se opetti hirveesti mun mielestä suhtautumaan erilaisiin ihmisiin.” (T6.)

Ristiriidat kasvattajana

Tukihenkilöt kokivat erityisesti tukitoiminnan alkuaikoina useimmin ristiriitatilanteita kasvattajana, sillä heidän ja tuettavien huoltajien arvomaailma kasvattajina erosivat merkittävästi toisistaan. Vastauksista kuvastui, miten tärkeää heidän on olla näyttämättä tai arvostelematta huoltajia kasvatuksellisten näkemyserojen alueella tuettavan kanssa toimiessaan. Välttämättä tukihenkilöt eivät kohdanneet huoltajia kuin pääasiassa tukisuhteen solmimistilanteessa, kodin ovella hakiessa tuettavaa tai tukisuhteen loppupalaverissa. Tukihenkilöiden kokemat ristiriidat ja haasteet vähenivät huoltajia kohtaan mitä kauemmin tukihenkilöt olivat toimineet erilaisissa tukisuhteissa. Tätä ilmiön haasteellisuutta kuvaavat seuraavat vastaukset.

”Et oon kohdannu sit ne kodin aikuiset, niit mä välil joskus omas pääs miettii kaikennäkösii keittiöpsykologijuttui, meneekse näin ja miks se menee. Kuuluuks tän mennä näin? Ja sit mä vaan hakkaan et sit tää on vaan vapaaehtoist. Ei ihan kaikkeen voi [naurahtaa] vaikuttaa eikä ihan kaikkeen kannata vaikuttaa.” (T1.)

”Et ei olis niin valtavan yksin. Yksin kotona yksinään. Tekemättä mitään tai kohtaamatta muita kuin perheenjäseniä.” (T2.)

Tukihenkilön kokemuksellinen kehitys kasvattajana

Kolmanteen yläkategoriaan muodostin aineistosta nousevia merkityksiä tukihenkilöiden kokemuksellista kehityksestä kasvattajana tuettavalle. Tutkimusaineistosta tulee ilmi, miten toiminta oli muokannut heidän arvomaailmaa ja kokemusten kautta tukihenkilöt ovat kehittyneet kasvattajana lasten ja nuorten parissa. Perusajatus toimintaan mukaan lähtiessä oli tukihenkilöillä ollut, että he ovat halunneet oppia ja kokea jotain uutta elämässä.

Tukihenkilön kokemuksellinen kehitys kasvattajana alakategoriat.

a) muutos kokemuksen kautta
b) motivaatio tukihenkilötoimintaan

Muutos kokemuksen kautta

Tukihenkilöt kokevat muutosta omassa toiminnassa yhdessä tapahtuvan osaamisen jakamisen ja pohtimisen kautta, tutkimusjoukon vastauksista tulee esille tämän olevan merkittävä osa heidän kokemuksellista kehitystä. Oman osaamisen jakamisen lisäksi tukihenkilöt kykenevät antamaan hiljaista tietoa esimerkiksi tarinoiden muodossa tuettaville tai muille järjestön jäsenille. Tukihenkilöt kuvasivat miten lasten ja nuorten erilainen näkökulma elämään oli avartanut myös heidän ajattelua ja suhtautumista nuorempaan polveen. Vastauksista on löydettävissä kokemuksen myötä tapahtuneita muutoksia tukihenkilöiden kasvamisesta ihmisenä. Tukihenkilöt kertovat kasvamisesta ja muutoksesta seuraavan kaltaisesti.

”Elikkä tota, siäl on tullut tavallaan nuorten näkökulmaa erilaisii asioihi ja se on sit kasvattanu tollast kärsivällisyyttä Et, et tavallaa sit moni asia oli semmonen mikä, mikä tuntu itsestä semmoselt niinku ihmeelliseltä ja, ja tota olis halunnut jonkun asian olevan toisin ja tota. Mut sit kuitenkin piti tavallaan niinku pidättäytyä sit niinku tiukoista ja jyrkistä omist mielipiteist.” (T5.)

”No ihan varmasti on kasvattanu. Ja tota. Auttanut ymmärtämään, avartanut näkökumia, auttanut ymmärtämään sitä, miten elämä voi näyttäytyä erilaisena vaik samantapaiset asiat, niin ihan varmasti on muuttanu mua kyllä. Jos vertaa siihen, ettei olis ollu yhtään tukisuhdetta, niin kyl ihan varmasti on.” (T4.)

Tukihenkilötoiminta oli kasvattanut ja opettanut ensisijaisesti kärsivällisyyttä sekä tärkeää keskittymistä siihen hetkeen eli läsnä olemisen taitoa, kun he ovat tuettavan kanssa. Kärsivällisyyttä oli täytynyt opetella pidättäytymään tiukoista ja jyrkistä omista mielipiteistä sekä opetella tarjoamaan vaihtoehtoisesti omia neutraaleja mielipiteitä esiin. Tutkimusaineistosta kuvastuu, miten heidän näkemykset perheiden ja lasten ongelmista ovat avartuneet ja ajatukset ovat saaneet laajempaa perspektiiviä lapsia ja nuoria kohtaan kuten se näkyy näissä vastauksissa.

”Ehkä vielä lisää kärsivällisyyttä ja sit osais antaa sille tukihenkilölle edes sen yhden ajan tehokkaasti sit ku ollaa kaks tuntia tai alle kaks tuntia niin sit täysillä hänelle” (T1).

”Se olis ainaki tarkoitus et vois siihe hänen maailmankuvaas vaikuttaa, tai siis en mä tarkoita et mä siirtäisi omia mielipiteitä sinne vaan et, et hän oppis muodostamaan kuvaa maailmasta. Et se ei olis sitä et hänel on ollu huono olo elämässä niin, ettei hän kuvittele et voi olla vaan huonoa. Ja et on mahdollist myös nousta ja sitä et sit jos vanhemmat ei jaksa niin sit on joku joka aidosti yrittää kannustaa ja välittää.” (T4.)

Motivaatio tukihenkilötoimintaan

Tutkimusaineistosta tulee selkeästi esille, oliko motiivi tukihenkilötoimintaan lähtenyt heidän omista itsekkäistä tarpeista vai oliko syynä tarve päästä vaikuttamaan avuntarpeessa olevien lasten ja nuorten elämään. Toisaalta kaikilla tukihenkilöillä oli motiivi olla järjestössä mukana molemmilla perusteilla. Tukihenkilöiden motiivit muodostuivat tarpeesta tuoda iloa lapsen elämään, hakea lapsi pois kodin kaameudesta sekä rikastuttaa tuettavan elämää erilaisilla hyvällä kokemuksilla. Lisäksi toimintaa motivoi toiminnassa huomiot, kun havaitsee tuettavan saavan hyötyä tukisuhteesta sekä yleisesti ymmärrys miten tärkeää toiminta on esimerkiksi ennaltaehkäisemään syrjäytymistä. Tukihenkilöt halusivat antaa luotettavan aikuisen mallista tuettaville. Aineiston vastauksista tulee esille miten pienet onnistumiset ja luotettava aikuinen rinnalla on tukenut tuettavan kasvua eheämmäksi. Ilon ja hyvän kokemuksen mahdollistaminen kuvastuu hienosti tukihenkilön vastauksessa.

”Vaikka välillä ajattee, et onks must ollu mitää hyötyä. Kyl sen sit jälkeenpäin huomaa, et on olluki iloo tuottanu ja on päässy osallistumaa erilaisii asioihi sitte. Ja saa ite osallistua, mää tykkään tehä lasten kans kaiken näköst ja käyä elokuvis,

kattella lasten elokuvia ja [naurua] pääsee niinku kokemaan semmosii asioi mitä ei muute tulis koettua täsä iäs.” (T3.)

”Kuitenki on ollu onnistumisen ilo siinä ja olla hyödyksi. Ja sit ku ajattelee sitä viisvuotista suhetta tääl, niin, nii [---] Ja-a, kyllä mää vaan tykkään olla täs mukana, niinku apuna ja tukena.” (T5)

Tukihenkilötoiminta oli mahdollistanut tutkimusjoukon osallistuminen ja pääsyn erilaisiin tapahtumiin, joissa oli voinut kokea uusia asioita. Uudet kokemukset ovat tärkeä osa toimintaan kytkeytyvää motivaatiota. Vuosien varrella ja kokemuksen lisääntyessä motiivit olla toiminnassa mukana olivat muuttunut. Tukihenkilö mainitsee ilman tukihenkilötoimintaa hänen oma elämä olisi jo loitonnut kauas lasten ja nuorten elämästä. Kokemuksen lisääntyessä tukihenkilönä oli motiiviksi muokkaantunut vahva kiinnostus nuorten mielipiteisiin ja ajatuksiin, miten he hahmottavat ympäröivää maailmaa. Tuettavien elämässä mukanaolo oli tukenut myös vastaajia pysymään nykyhetkessä mukana. Muita toiminnan kautta nousevia motiiveja tuli esille asiat muiden ihmisten kohtaamisista. Uudet kontaktit erityyppisiin ihmisiin koettiin mielekkäiksi ja motivoiviksi. Kiinnostukset ihmisiin kuvastuvat vastaajilla, kuinka hienoa oli ollut oppia tuntemaan uusia ihmisiä sekä huomata miten erilaisesti ihmiset elävät. Tätä ihmisten kohtaamista ja siitä koettua yllätyksellisyyttä löytyy tukihenkilön vastauksessa.

”Mun niinku kiinnostaa miten eletään ja tota ja sit mä tykkään nuorista. On hirveen kiva kuulla heidän mielipiteit ja kuulla milt maailma näyttää heistä. Kuitenki samas maailmas eletää ja kuitenkin mun maailmas se näyttää pikkusen erilaiselt mun vinkkelist [naurahtaa].” (T4.)

Tukihenkilöt kokivat vahvaa empatiaa heikompia kohtaan sekä tarpeen saada jotain hyvää aikaiseksi elämässä. Heikomman auttaminen antoi hyvää mieltä tukihenkilölle ja samalla tarjosi onnistumisen kokemuksia. Aineistosta on pääteltävissä mielekkään tekemisen ja toiminnan motivoivan toimimaan järjestössä esimerkiksi, kun oli tullut tarve täyttää vapaa-aikaan syntynyt tyhjiö sekä työn vastapainona.

Tukihenkilön osallisuus kasvattavassa yhteisössä

Tutkimusjoukon vastauksista on löydettävissä kuinka innostuneita, motivoituneita ja sitoutuneita tukihenkilöt ovat kasvattavassa yhteisössä toimiessaan. Sosiaalisten tapaamisten toteutuessa tukihenkilöt saavat mahdollisuuden osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemiseen, jossa yhteisenä kiinnostuksena on tuettaviin kohdistuva kasvatusyhteisö. Tukihenkilön lähtiessä toimintaan, on erittäin olennaista, että järjestö kykenee huomioimaan riittävästi ja oikein osallistujia. Osallisuuden

merkitys erottui eritavoin vastauksissa selkeästi. Erityisesti osallisuus mahdollistui ja toteutui tässä kasvatusinstituutiossa, kun tukihenkilöille järjestettiin yhteisiä toiminnanohjausiltoja. Vapaaehtoinen tukihenkilö on yhteiskunnallisesti merkittävä ja arvokas kasvattaja lasten ja nuoren tukemisessa sekä syrjäytymisen ehkäisyssä.

Tukihenkilön osallisuus kasvattavassa yhteisössä alakategoriat.

a) toiminnan anti tukihenkilölleb) järjestön merkitys tukihenkilölle

Toiminnan anti tukihenkilölle

Järjestön tukihenkilötoiminnan vastaajat kokivat hyvänä ja kiinnostavana. Positiivisena seikkana he ilmaisivat tyytyväisyyttään erityisesti toiminnanohjausiltoihin noin kerran kuukaudessa. Toiminnanohjausilloissa heillä oli mahdollisuus tulla kuulluksi koordinaattorille ja tietysti myös muille tukihenkilöille. Toiminnanohjausilloissa on mahdollisuus jakaa ajatuksia ja kasvatuksellisia kokemuksia tukisuhteista muiden tukihenkilöiden kanssa, nämä hetket koettiin arvokkaiksi.

”No ainaki jos osallistuu noihin toiminnan ohjauksiin, niin totta kai siellä voi tuoda omia ajatuksia esille. Että mitä vois tuoda esille tai miten sitä vois muuttaa tai sitten Sirpan yleensä jutella niistä. Mutta en mä usko, että hirveesti voi muuttaa. [naurua]Että onhan siihen oma konsepti, nii.” (T3.)

”Mut sitte näihi toiminnan ohjausiltoihii olen osallistunu. Sitte niiku neki on kans kivoja, et siäl näkkee toisia tukihenkilöitä ja voijaa puhua niistä hyvistä ja huonoista ja saa uusia ideoita ja mite vois toimia. Ja näkkee, et ei kaikil muillakaa on aina nii helppoo. [naurahtaa] Nii. Ne varmaa on suurimmat tekijät.” (T2.)

Tukihenkilöt mainitsivat, miten he kokivat varsinaista toimintaan vaikuttamisesta yhteisissä suunnittelutilaisuuksissa, joissa on mukana vain tukihenkilöt tai tukihenkilöt ja tuettavat. Yhteisiin suunnitteluiltoihin kokoonnutaan noin pari kertaa vuodessa miettimään yhteisiä retkiä ja tapahtumia. Tutkimusjoukko koki voivansa vaikuttaa nuoren elämään, asenteisiin, mielipiteisiin, maailmankuvaan ja ajattelutapoihin. Vaikuttamisesta huolimatta koettiin tärkeäksi toimia lapsen tai nuoren tarpeiden mukaisesti.

”No lähinnä se oma vaikuttavuus niin, et mä koen sen niin että mä olen tietyil osit voinu vaikuttaa sen tuettavan mielipiteisiin ja joihinki asenteisiin ja ajattelutapaan ja tän tyyppisiin asioihin” (T2).

Varsinaiseen järjestön toimintaan tukihenkilöt eivät kokeneet mahdollisuutta vaikuttaa. Vaikka tukisuhteen alussa laadittiin tavoitteet toiminnalle, tavoitteellisuus sen todellisessa merkityksessä ei ollut merkittävässä roolissa tapaamisissa. Tärkeimmiksi tavoitteiksi nousivat molemminpuoliset tutustumiset ja yhteisen puuhastelun löytyminen. Vastauksista on löydettävissä, kuinka tavoitteet muuttuivat tukisuhteen aikana sen kestäessä useita vuosia. Vuosien aikana elämäntilanteet ja ongelmat muuttuivat eivätkä olleet enää samoja kuin tukisuhteen aloitusvaiheessa.

Järjestön merkitys tukihenkilölle

Tukihenkilöt olivat tyytyväisiä järjestön toimintamalleihin, sillä kyetäkseen toimimaan tyytyväisenä ja aktiivisena tukihenkilönä, valitulla järjestölläkin on merkityksensä. He eivät kokeneet tarvetta esittää muutosehdotuksia järjestön toimintaan. Tutkimusaineistosta on löydettävissä, miten järjestö osaa hyvin huomioida tukihenkilöitä ja tukea heidän jaksamista toiminnassa. He kokivat asioiden ja tiedon hoituvan hyvin sujuvasti tukihenkilöiden sekä koordinaattorin välillä. Tukihenkilöt eivät osanneet tarkemmin analysoida, mikä oli saanut heidät valitsemaan juuri tämän järjestön. Valintaa pohtiessaan he kertovat kuinka järjestön hyvällä maineella sekä positiivisella kuvalla julkisuudessa lasten ja nuorten hyväksi olivat olleet kuitenkin valintaan vaikuttavat kriteerit.

”Ja tietysti MLL:n on tämmöne tunnettu ja turvallinen ja varmasti asiat hoidetaan oikein ja hyvin” (T2).

”Mut tota tää polku ku tulin tänne, must MLL pyörittää niin hienosti lämminhenkinen ja kauniisti. Must mikään asia ei roiku niinku siltaval tukisuhtees, et reagoidaan tosi äkkiä puolin.” (T1.)

Koordinaattorin pysyminen samana hankkeen alusta lähtien nousi aineistosta olennaisen tärkeänä vaikuttajana. Järjestön koordinaattorin merkitys positiivisena tekijänä korostuikin kaikkien tukihenkilöiden puheissa. Koordinaattorin koettiin löytävän hyvät ja sopivat tukisuhteet, jossa tukihenkilö kasvattajana sai parhaiten toteuttaa sekä hyödyntää tukihenkilönä henkilökohtaisia vahvuuksiaan.

”Se on ollu, mul on ollu semmosii 15- vuotiat alta 15- vuotiat tyttöjä, mä oon pyytäny. Ne on lähinnä mun ajatusmaailmaa, silleen, mun on helpompi samaistua, se on väärä sana. Mun on helpompi ymmärtää heitä kuin 8-vuotiaan pojan. Se on jotenki niin kaukana musta.” (T4.)

JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Pro gradu -tutkielman tarkoituksena on ollut selvittää tukihenkilön polkua kasvattajaksi tuettavalle, miten tukihenkilölle oli ilmennyt kasvattajana kehittyminen sekä miten osallisuus oli muokannut tukihenkilöä kasvattavan yhteisön toiminnassa. Tutkielmassa on käytetty fenomenologista lähestymistapaa, joka on tukenut kokemuksellista kasvattajan toiminnan kehittymisen tarkastelua. Jaoin tarkastelun neljään eri yläkategoriaan ja niistä jokaisen jaoin vielä erikseen kahteen alakategoriaan. Kategorioinnin avulla sain avattua tukihenkilön kasvattajan toimintaa selkeämmin esille ja tuloksista oli löydettävissä monipuolisia tekijöitä, jotka vaikuttavat tukihenkilön kasvattajan toiminnassa.

Tulosten yhteenveto ja reflektointi

Taustatiedoista selviää, kuinka tutkimusjoukolla oli tätä tutkimusta varten olemassa riittävää kompetenssia kasvattajana toimimisesta. Tukihenkilöiden riittävä kompetenssi muodostui aktiivisista vuosista mukana järjestön toiminnassa. Riittäväksi kompetenssiksi katsottiin kokemus kahdesta kymmeneen vuotta tukihenkilönä sekä lisäksi kaikilla oli ollut useita tukisuhteita tukihenkilötoiminnan aikana. Ennen tukihenkilöksi lähtemistä neljällä kuudesta oli ollut kasvattajana kokemusta. Kahdella kuudesta ei ollut aiempaa kokemusta kasvattajan toiminnasta. Kaikilla oli kuitenkin kokemus ja esiymmärrys kasvatuksesta. Vaikka haastattelussa ei kysytty tukihenkilön ikää, on vastauksista havaittavissa elämäkokemuksen vaikutus kasvattajana. Tukihenkilöiden pohdinnoissa kuvastui elämäkokemuksen tuovan syvällistä näkökulmaa tukihenkilöstä kasvattajana. Tutkimuksen johtopäätöksiin voin todeta, että tukihenkilöt kehittyvät kasvattajina ja kehittymistä tapahtuu elämäkokemuksen sekä kasvattavan yhteisön myötä. Tukihenkilöiden rooli kasvattavassa yhteisössä ilmenee monimuotoisena osallisuutena ja vaikuttavuutena.

Kasvattajan tarkastelu oli jaettu arvokasvatukseen ja tukihenkilön vahvuuksiin. Järjestössä puhutaan kasvattajana toimivasta aikuisesta, tukihenkilöstä, kaveritukihenkilönä. Tukihenkilöt kokivat merkityksen omasta kasvattajan toiminnasta itselleen vieraaksi ja hämmentäväksi ennen haastattelua. On merkityksellistä pohtia, mikä eroavaisuus on

tukihenkilötoiminnassa kasvattajalla ja kaverilla. Vai onko tukihenkilö kanssakulkija lapsen tai nuoren rinnalla? Kasvattajat toimivat tietyn itselleen arvokkaan ja järjestön arvokasvatuksen pohjalta, toisin kuin kaverisuhteessa ei välttämättä toimita siten vaan yhteisiä arvoja korostaen. Kaverisuhteessa tyypillisesti vietetään yhdessä aikaa ja nautitaan yhteisistä kiinnostuksen kohteista. Ehkä juuri tukisuhteen ollessa kaverillisella pohjalla, ei ole myöskään tarkoituksen mukaista toimia tavoitehakuisesti. Vastauksista kuvastuu miten alussa laadittu ja yhdessä sovittu tavoitteellinen toiminta jää vähemmän olennaiseksi asiaksi tukisuhteessa. Tärkeämmäksi tavoitteeksi nousi yleisemmin mielihyvän tuottaminen tuettavalle ja yhteinen tekeminen eikä esimerkiksi uuden harrastuksen löytyminen. Järjestön onkin hyvä pysähtyä pohtimaan mikä totuuden mukainen perimmäinen ajatus on tavoitteiden laadinnalla, jos tukihenkilöt eivät kuitenkaan toimi tavoitehakuisesti. Onko kaveritukihenkilöillä tarvetta edes tehdä tavoitteellisia suunnitelmia? Peltomaa (2015, 212) mainitsee tavoitteiden saavuttamisen jäävän joskus puolitiehen, riittää kun tiedostetaan tavoitteiden tarkoituksenmukaisuus.

Siitäkin huolimatta, että haastateltavat eivät sisäistäneet itseään kasvattajaksi, vastauksista kuvastui yleisesti kasvatuksellisen otteen merkitys tuettavan kanssa. Tukihenkilöt haluavat antaa omalla arvokkaalla esimerkillään moraalisesti hyvän ja tasapainoisen aikuisen mallin sekä suoda pyynteettömästi aikaa, läsnäoloa ja iloa tuettavalle. Heidän tärkeä tehtävä onkin auttaa ja kohentaa lasta tai nuorta haastavassa elämäntilanteessa sekä tukea elämässä selviytymisessä. Tukisuhteen kautta pyrittiin auttamaan lasta tai nuorta sosiaalisissa tilanteissa sekä muun muassa vahvistamaan pirstoutunutta tai puutteellista sosiaalista verkostoa eheytymään. Tavoiteltaessa kasvatuksen päämäärää, tuettavan elämän kohentumista, tukihenkilöt mainitsivat tuettavan arvokkuuden ja kunnioituksen yksilönä olevan keskiössä, eivätkä he pyrkineet kohti päämäärätavoitteita manipuloiden. Tuettavaa kunnioittavan kasvatuksen tuleekin tapahtua inhimillisesti yhteiskunnan arvostamien ja toivottujen tavoitteiden suuntaisesti. Tukihenkilön on kasvattajana muistettava, että he eivät välttämättä koe samoja asioita arvokkaiksi tuettavan kanssa. Kasvatustoiminnassa on hyvin tavallista, että pyritään tietoisesti tai tiedostamatta ohjailemaan ja vahvistamaan omia arvoja ja haluja kasvatettavaan. Pessi (2014, 186) muistuttaakin kahden eri taustoista olevien, vieraiden ihmisten tukisuhteen onnistumisen kannalta onkin erittäin olennaista keskinäisen luottamuksellisuuden muodostuminen. Tukihenkilön kasvattajana onkin merkityksellistä pysähtyä välillä pohtimaan ja arvioimaan mitkä menetelmät vaikuttavat kasvatuksen päämäärien tavoittelussa ja millä keinoin ne halutaan saavuttaa sekä miksi tavoittelemme tiettyä kasvatuksen päämäärää. Tukihenkilön toimiessa kasvattajana on tärkeää muistaa vastuunsa ja oikeutensa toimia kasvattajana toisten lapsille. Toisten lasten kasvatuksessa liikutaan herkällä ja tunteellisella alueella, joten kasvatuksellisiin seikkoihin on puututtava harkiten

loukkaamatta huoltajia. Tukihenkilöt kertoivat toiminnan alkuajoista, jolloin he olivat tunteneet ristiriitaa tuettavien huoltajien ja omien kasvatuskäytösten kanssa. Kiesiläinen (1998, 31) mainitsee kuinka kodin ulkopuolisen kasvattajan ja vanhempien kasvatustavoitteet ja -intressit voivat erota toisistaan luoden vaikeutta yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Kokemuksen lisääntyessä tuettava persoonana, ainutlaatuisena ihmisenä, muodostui tärkeimmäksi kuin tuettavan ongelmien sekä haasteiden verhoama elämä. Kokemuksen lisääntyessä myös huoltajien eroavat kasvatustavoitteet olivat jääneet vähemmälle huomiolle. Pessi (2014, 187) on todennut, että tukihenkilötoiminnalla ei välttämättä löydetä arjen ongelmiin ratkaisuja, toisaalta toiminnalla saadaan ehkä aikaiseksi toivoa, miten ihmiset välittävät ja kohtaavat samalla luoden toivoa maailmaan. Vastaukset kuvaavat tukihenkilöiden osallisuutta ja kasvattajana kehittymistä kasvattavassa yhteisössä. Kasvattajina heidän huomio oli kokemuksien kautta keskittynyt olennaiseen eli tuettavaan.

Tukihenkilöt kokivat merkitykselliseksi opettaa tuettaville yleisesti pidettäviä tavallisia ja arkisia arvoja sekä oikean ja väärän moraalien erottamista, joita he pitivät yhteiskunnassa toimimisen kannalta olennaisina. Peruskäytöstävät kohteliaisuuksineen, vuorovaikutustapoineen, muiden hyvä huomioiminen ja erilaisuuden hyväksyminen korostuivat vastauksissa, joita haluttiin opettaa tuettaville. Tukihenkilöt kertoivat kokevansa, että tämän päivän lapsilla ja nuorilla ovat hukassa yhteiskunnan arvostamat hyvät sosiaalisen kanssakäymisen peruskäytöstävät. Tukihenkilöt kokivat tärkeäksi tehtäväksi auttaa tuettavaa kasvamaan tietoisesti omista vuorovaikutustavoista ja niiden vaikutuksesta muihin sekä uuden oppimisesta ja arkielämästä. Tuettavien oppimista muun muassa sosiaalisissa tilanteissa tuettiin luomalla ensin hyvä vuorovaikutussuhde tuettavan ja tukihenkilön välille. Tuettavien tullessa tietoisesti onnistuneista vuorovaikutustaidoistaan, kyettiin luomaan pohjaa myönteisiin hetkiin ja hyvinvointiin. Kasvatuksellisin ottein tukihenkilöt halusivat kertoa ja opettaa tuettaville elämässä olevista realistisista asioista, joiden kautta he pyrkivät tuomaan tuettaville tietoisesti ympäröivää maailmaa ja yksilöiden ainutkertaisuutta. Tuettaville olivat jotkut arkiset asiat vieraita ja heidän esitietous saattoi olla vähäinen, esimerkiksi mistä saamme maitoa kauppaan. Tukihenkilöt halusivat tarjota kasvatuksellisin ottein tuettaville laajempaa ajattelun mahdollisuutta, turvallisuutta, luotettavuutta, positiivisuutta, aitoa läsnäoloa sekä hyvän lapsuuden ja nuoruuden elementtejä kasvaa eheämmäksi aikuiseksi tarjoten myönteisen käyttäytymisen mallia. Tukihenkilöillä oli selkeästi tapahtunut elämäkokemuksen ja oman toiminnan reflektoinnin kautta muutosta lasten ja nuorten kasvattamisen merkitykseen.

Hyvän tukisuhteen saavuttamiseen tarvittiin tarkoin harkittua, valmisteltua ja tiedostettua pohjatyötä. Kuka tahansa lapsi tai nuori ei sovi toimimaan vieraan aikuisen kanssa tukisuhteessa. Tukihenkilöissä on persoonallisuuden eroavaisuuksia, jotka kuvaavat hyvin

tukihenkilön ja tuettavan yhteensovittamisen tärkeyttä ja arvo- ja moraalikasvatuksen onnistumisen mahdollisuuksia. Tukihenkilöt, joilta puuttui kasvattajakokemus ennen toimintaan lähtemistä, kokivat vahvuutena lapsenmielisyyden ja puheliaisuuden. Heillä oli myös halukkuutta solmia tukisuhde mieluummin pienempien lasten kanssa. Aiemmin kertyneistä kasvattajan toiminnan kokemuksista korostuivat kuuntelemisen taito, hiljainen tieto, elämäkokemus ja ikä vahvuutena. On hyvin tavallista, että kasvattavaan yhteisöön hakeutuu yksilöitä, joilla on elämäkokemuksen myötä tullut luontainen halu ja tarve jakaa arvokasta hiljaista tietoa nuoremmalle sukupolvelle. Elämäkokemuksen lisääntyminen ja hiljaisen tiedon antaminen ovat osa kasvattajana toimimisen kehittymistä kasvattavassa yhteisössä.

Kuten Pelkonen (2017, 35–43) toteaa erittäin merkittäväksi yksilön egon kehittymisessä tulla kuulluksi. Toisen läsnäololla ja kuulluksi tulemisella on yksilöä voimauttava vaikutus. Sanottaessa ajatuksia, on niitä ehkä helpompi pohtia ja analysoida yhdessä elämän hankalien tilanteiden tullessa eteen. Yksin pohdiskellessa asiat usein voivat mutkistua ja paisua, jolloin ulospääsy haasteista saattaa tuntua vaikealta. Näitä arvokkaita taitoja ja vahvuuksia, läsnäoloa, kuuntelemista ja empatiaa tukihenkilöt ovat kyenneet tuomaan esille tukisuhteissa. Vahvuudet onkin hyvä tiedostaa ja oppia hyödyntämään niitä oikein tukisuhteessa. Vahvuuksia tukihenkilöllä ovat kasvattajana empaattisuus, sosiaalisten taitojen hallinta, periksiantamattomuus ja sitoutuneisuus. Vastauksista on löydettävissä näiden lisäksi tiedostamatonta vahvuutta, mielikuvitusta, joka auttaa tukisuhteiden haasteiden tullessa eteen. Tukihenkilöt joutuivat käyttämään mielikuvitusta varsinkin silloin, kun tuettava ei ole halukas yhteistyöhön.

Tukihenkilön kokemat haasteet kasvattajana oli tarkastelussa jaettu tuettavan kanssa kohdattuihin haasteisiin ja ristiriitoihin. Tukihenkilöt kertoivat kokevansa tuettavan kanssa haasteita niin kuin usein kasvattajana saattaa tapahtua. Tukihenkilöiden kokemat haasteet olivat hyvin samankaltaisia keskenään, yleisesti mainittiin tuettavan haluttomuus puhua sekä mistä löytyisi yhteinen mielekäs toiminta. Muita haasteita olivat tuettavien selitykset haluttomuuteen osallistua tapaamisiin. Tukihenkilöt kuitenkin olivat ennakolta varanneet aikaa tapaamiselle ja ehkä mahdollisesti sopineet jonkin aktiviteetin etukäteen. Erittäin tärkeää oli havaita, että haasteita ei koettu ylivoimaiseksi esteeksi ja toimintaan lähtiessä tukihenkilöillä oli aavistusta ja kokemusta haasteiden ilmenemisestä. Tukisuhteen alussa tukihenkilöltä vaaditaankin herkkyyttä aistia ja ennakoida mahdolliset eteen tulevat esteet. Haasteisiin osattiin suhtautua positiivisesti, mahdollisuutena haastaa omat sosiaaliset kyvyt ja pyrkiä tavoitteellisesti voittamaan eteen tulevat ongelmat. Haasteiden muodostuessa ylivoimaiseksi on tärkeää pohtia, haluaako lapsi tai nuori tulla ylipäättään kasvatetuksi ja ohjatuksi. Haasteista selviämiseen tarvitaan molempien osapuolten tahtotilaa. Sairèn (2008, 136) tiivistää miten uuden kasvatussuhteen alussa kasvattaja oivaltaa ja

ymmärtää maailman muuttumisen ja siihen liittyvät sosiaaliset muutokset. Tätä samaa oivaltamista ja ymmärtämistä kasvattamisesta oli tapahtunut tutkimukseen osallistuneilla tukihenkilöillä. Tukisuhteissa luottamus lisääntyi luonnollisesti, mitä kauemmin toimittiin samassa tukisuhteessa yhdessä. Pääosin tukihenkilöt onnistuivat luomaan hyvän ja toimivan tukisuhteen, mutta joissakin tapauksissa ammatillinen tukihenkilö oli muodostunut paremmaksi vaihtoehdoksi. Lasten ja nuorten kohtaamisen lisäksi tukihenkilöt kokivat yksimielisesti toimintaa rajoittavaksi tekijäksi vaitiolovelvollisuuden. Tämä ilmeni toiminnassa tukihenkilöiden ulkopuolisuutena tarpeellisen tiedon saannissa, mistä tukihenkilöt kokivat ulkopuolisuuden tunnetta. Vastaajat totesivat, kuinka usein tukisuhteen olennaiset tiedot jätettiin kertomatta. Kertomatta jätetty puuttuva tieto saattoi olla merkityksellistä erityisesti tukisuhteen alkutaipaleella. Tukihenkilöt kokivat, että heillä olisi voinut olla puuttuvan tiedon saatuaan helpompi ymmärtää tuettavaa ja tuettavan käyttäytymisen haasteita. On tärkeää muistaa, että tukihenkilöt ovat maallikkoja eikä heillä välttämättä ole esiyymmärrystä yksilöiden moninaisista ongelmista ja haasteista. Onko vaitiolovelvollisuus aina hyväksi ja auttaako se syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten elämän tukemisessa?

Tarkastelussa tukihenkilön kokemuksellisesta kehittämisestä kasvattajana, kehittymisen tarkastelu oli jaettu muutokseen kokemuksen kautta ja motivaatioon toiminnassa. Lähtöajatuksena oli tukihenkilön kokemuksellisesta kehityksestä kasvatuksesta, että jokaisella ihmisellä on jonkinlainen esitietous ja kokemus kasvatuksesta, joko kasvattajana tai ainakin kasvatettavana. Tukihenkilöiden oma kokemuspohja ja elämän varrella lisääntynyt tietous vaikuttivat tukisuhteissa. Toiminta lasten ja nuorten parissa oli muuttanut heidän arvomaailmaa ja kasvattajan toimintaa, mikä on tapahtunut kokemuksellisen kehityksen kautta. Tukihenkilöt ovat halunneet järjestön mukaan lähtiessä kehittyä ihmisenä, oppia ja kokea jotain uutta elämässä. Heillä oli halua ja tarvetta lähteä kokemaan elinikäistä hienoa kasvuprosessia tuettavan kautta. Ihmisen oivaltaessa, että merkityksellisellä elämän tarkoituksella ja tekemisellä, kuten tukihenkilötoiminnalla, saavutetaan hyvinvointia ja onnellisuutta (Peltomaa 2015, 119). Yhteisissä järjestön kasvattavan yhteisön toiminnanohjausilloissa he kokivat muiden tukihenkilöiden kanssa käydyt keskustelut omaa ajatusmaailmaa rikastuttavina. Kasvattavassa yhteisössä tukihenkilöillä oli mahdollisuus tulla kuulluksi, jakaa ajatuksia ja tutustua uusiin ihmisiin, joiden kanssa oli yhteinen kiinnostuksen kohde vapaa-ajalla. Yhteinen kiinnostuksen kohde voi tuoda yhteen, vaikka muuten elämässä ei olisi muuta yhteistä toteaa Sairèn (2008, 135). Tukihenkilöillä oli myös halu jakaa omaa osaamistaan muille, erityisesti tuettaville. Hiljaista tietoa haluttiin kertoa kasvattajan näkökulmasta tuettaville ja muille tukihenkilöille. Merkittävää kokemuksellista kehittymistä kasvattajana oli tapahtunut tukihenkilöiden suhtautumisessa, ajattelussa ja arvostuksessa lasten ja nuorten erilaiseen näkökulmaan maailmasta. Erilaiset kokemukset ja näkemykset ovat rikastuttaneet elämää yhteisten

tekemisten kautta. Kokemuksien karttuessa kärsivällisyys, suvaitsevaisuus ja omien mielipiteiden pidättyvyys oli lisääntynyt huomattavasti, mikä kuvastaa kasvattajan kehittymistä toiminnassa. Tukihenkilöiden kehitys kasvattajana on tapahtunut oman toiminnan muuttamisen kautta, sillä toista ihmistä on vaikea muuttaa vasten tahtoa. Tukihenkilötoiminta oli kokemuksen myötä muuttanut ja laajentanut tietoisuutta yksilöllisesti toimivista perheistä.

Motiivi olla tukihenkilötoiminnassa mukana oli myös muuttunut vuosien varrella kokemuksen lisääntyessä. Ensimmäisten tukihenkilönä vietettyjen vuosien aikana tukihenkilöt kokivat tarvetta auttaa, vaikuttaa muiden hyvinvointiin, halua toimia hyödyksi sekä heille oli merkittävää löytää oma paikka maailmassa. Kokemuksen lisääntyessä useiden vuosien aikana, tukihenkilöiden tärkeimmiksi motivaatioiksi muodostuivat esimerkiksi oman elämän rikastuttaminen tai arjen tyhjyyden tunteen täyttäminen. Tukihenkilötoiminnan koettiin antavan vastapainoa työnteolle. Huomion arvoinen motiivi oli lisäksi tukihenkilön kokema vastuu suojella lapsia ja nuoria syrjäytymiseltä. Tukisuhteen myötä vuosien kokemukset ja näkemykset erilaisten ihmisten ja kohtaloiden kohtaamisissa olivat kehittäneet tukihenkilöitä ihmisenä, kasvattajina avarakatseisimmiksi ja kiinnostuneemmiksi ympäröivään maailmaan. Aina ei välttämättä tukihenkilölle ole täysin kirkastunut motiivi ja se saattaa sekoittua tuettavien auttamisen ja omien tarpeiden kanssa. Pessi (2014, 186, 195) tiivistää vapaaehtoistoiminnan tarjoavan ainutlaatuisen mahdollisuuden saada kokea asioita, joita ei ehkä muuten elämässä tulisi koettua. Hän kannustaakin erityisesti myötätunnon tuhlaamiseen arjessa ja sitä onkin helppo tuhlaa tukihenkilötoiminnassa. Myötätunto tuo onnellisuutta ja hyvinvointia, jonka vaikutukset ulottuvat yksilöstä yhteiskuntaan. Tästä kaikesta hyvästä huolimatta ei voi olla pohtimatta vahingollisten ihmisten motivaatiota ja tavoitteellista mahdollisuutta tunkeutua valheellisin perustein hyväntahtoisten tukihenkilöiden kasvattavaan yhteisöön. Ovatko kaikki tukihenkilöt tämän päivän individualistisessa yhteiskunnassa aidoin perustein mukana tai hakeutuuko toimintaan grooming-ilmio? Voidaan vain toivoa, ettei mukaan hakeudu tukihenkilöitä vahingollisten kasvatuseriaatteiden kanssa.

Viimeisessä yläkategoriassa oli tukihenkilön osallisuus kasvattavassa yhteisössä, jonka olin jakanut tukihenkilötoiminnan antiin ja järjestön merkitykseen tukihenkilölle. Tukihenkilön osallisuuden tulosten tarkastelussa käytetään jo aiemmin esille tuotua Kohosen ja Tialan (2002, 6) syvällisempää jaottelua eri osallisuuden muodoista. Osallisuuden muotojen kautta on helpompi havainnollistaa monimuotoista osallisuutta. Tukihenkilön osallisuus jaettiin neljään eriin muotoon, tieto-, suunnittelu-, toiminta- ja päätösosallisuuteen. Tieto-osallisuudessa muodossa toteutuu oikeus tietojen saamiseen ja tuottamiseen. Tieto-osallisuudesta tukihenkilöt kokivat vaihteluvallisuuden rajoittavan heidän tarvitsemaa tietoa tuettavasta, eivätkä he kysyneet toimimaan riittävin tiedoin kasvattajina. Vastaajat kokivat muuten saavansa hyvin tietoa järjestön

toiminnasta ja tukisuhteen tavoitteista. Tieto-osallisuus ei toteutunut täysimääräisenä tukihenkilöiden toivomalla tavalla. Toisaalta tukihenkilöt ovat olleet toimintaan lähtiessään tietoisia vaihtoehtojensa rajoittavan tuettavien tietoja. Suunnitteluosallisuudessa tukihenkilöllä on mahdollisuus osallistua itseään koskevan toiminnan sekä järjestön tukihenkilötapahtumien suunnitteluun noin kahdesti vuodessa. Tukihenkilöillä oli ollut mahdollisuus lähes itsenäisesti päättää ja suunnitella mitä he tekevät tuettavan kanssa. Toimintaosallisuus muodon keskeinen merkitys on hyvä ja kannustava osallisuus. Tukihenkilö kokee toimintaosallisuuden muodossa mahdollisuutta osallistua kasvattavan yhteisön ja kasvatusyhteisön toimintaan. Vastaajat kokivat yhteisissä suunnitteluiltoissa tapahtuvan erityisesti positiivista toimintaosallisuutta, jossa heillä oli mahdollisuus saada kannustavaa palautetta muilta tukihenkilöiltä ja koordinaattorilta sekä yhteisöllisyyden kokemuksen lisäksi tukihenkilöt saivat uusia sosiaalisia kontakteja. Koordinaattorin merkittävä tuki vapaaehtoisten toiminnassa jaksamisessa edisti tukihenkilöiden toimintaosallisuutta. Samoin tätä osallisuuden muotoa tuli vastauksissa esille haluna ja mahdollisuutena päästä antamaan kasvattajana empatiaa sitä tarvitseville. Päätösosallisuus ilmenee ensisijaisesti siinä, että vapaaehtoinen voi itse päättää minkä järjestön toimintaan haluaa mieluiten lähteä jakamaan omaa vapaa-aikaansa. Järjestön valintaan merkittävästi vaikuttaviksi seikoiksi nousivat positiivinen imago, lämmintehkisyys, asiantuntevuus, koulutusmahdollisuudet sekä toiminnassa jaksamisen tukeminen. Päätösosallisuuden muodossa tukihenkilöllä oli mahdollisuus osallistua itseään koskeviin päätöksentekoihin. Tukihenkilöt kokivat mahdollisuuden vaikuttaa, solmittiinko tukisuhde tytön vai pojan kanssa tai minkä ikäisen tuettavan kanssa tukisuhde tehtiin. Samoin he kokivat, että heillä oli mahdollisuus päättää kuinka haastavien tuettavien kanssa haluavat toimia. Varsinaisen järjestön toimintaan koettiin heikosti päätösosallisuuden mahdollisuutta ja oma arviointikyky muutosehdotuksiin koettiin puutteelliseksi. Vastauksista voi päätellä, että osallisuudella kasvattavassa yhteisössä on merkitystä tukihenkilön kasvattajan toimimisessa.

Tukihenkilöiden tyytyväisyys ja vahva sitoutuneisuus toimintaan kuvastaa halua jakaa hiljaista tietoa ja omista kokemuksista lähtevää tietoutta. Vänskä ym. (2011, 144) toteavat elämäkokemuksen ja kokemuksellisen tietouden muodostuvan lopulta elämänviisaudeksi. Tätä ainutlaatuista elämänviisautta oli löydettävissä tukihenkilöiden vastauksista. Tukihenkilöt ovat tarkastelleet tukisuhdeiden aikana omia kokemuksiaan ja reflektoineet syntyneitä merkityksiä itselleen. Kokemuksien lisääntyessä ajatukset tukihenkilötoiminnasta ja sen merkityksestä itselle muuttuivat siitä, kun on lähtenyt toimintaan mukaan. Toiminnan alussa tukihenkilöt kokivat vahvaa halua antaa hyviä kokemuksia ja paremman elämän eväitä tuettaville. Pidempään toiminnassa mukana oltuaan tukihenkilöiden vastauksista on löydettävissä mitä he ovat saaneet itselleen sekä miten toiminta on tuonut elämään monipuolisesti rikastuttavia asioita. Kasvattaako

tukihenkilötoiminta kasvattavassa yhteisössä enemmän tukihenkilöä vai tuettavaa? Aivan varmasti molemmat kehittyvät ihmisinä ja molemmilla on vahva vaikutus kasvatettavana ja kasvattajana.

Pessi (2014, 181–184) suosittelee ja toteaa kannustaen kokeilemaan vapaaehtoistoimintaa, joka hänen mukaansa tuo onnellisuutta, terveyttä ja pidempää elämää. Vapaaehtoisuuden kautta elämän mielekkyys ja merkitys tarjoutuu mahdollisesti uudenlaisena näkökulmana, moniulotteisena ja vahvana sosiaalisuutena. Vapaaehtoisuuden tutkijat ovat pohtineet tukihenkilöissä ilmenevää myötätuntoa, johon on kätkeyty valtavasti voimaa ja samanaikaisesti siinä saattaa ilmetä lempeyttä. Peltomaa (2015, 107–108) tuo esille, kuinka vapaaehtoisuuden kimmokkeena voi olla sympatia, auttamishalu tai vastakohtaisesti vahva aggressio, halu lähteä voimalla toimimaan heikompien puolesta. Saadessaan olla hyvässä yhteydessä muihin, ihminen kokee luottamusta, lisääntyvää hyvinvointia sekä merkityksellistä elämää. Sosiaalisen pääoman karttuessa myönteinen me-henkisyys lisääntyy, kun järjestön piirissä tavoitellaan yhteistä hyvää. Vapaaehtoisuutta tutkineet tutkijat ovat havainneet sosiaalisen pääoman vaikuttavan muun muassa ihmisten hyvinvointia kasvattavana tekijänä.

Tutkimustuloksista löytyy samoja piirteitä kuin Harju ym. (2001) ovat tutkimuksissa, jossa oli tutkittu perusteita lähteä mukaan vapaaehtoistoimintaan. Ihmisillä on halu hoitaa omia tarpeitaan valitsemalla siihen sopiva ja mieluisa viiteryhmä. Toimintaan lähdetään esimerkiksi, tarpeesta kuulua johonkin, tekemisenhalu tai uudenlaisen sisällön löytäminen elämään. Vapaaehtoisten tukihenkilöiden tutkimukselle on koettu viime vuosina selkeää tarvetta, mikä kuvastuu vapaaehtoisuusaiheisesta julkaistuissa kirjallisuudessa. Aiemmista tukihenkilöitä koskevista tutkimuksista on havaittavissa laadullisten tutkimusten vähäinen määrä, joten tämä laadullinen tutkimus puoltaa paikkaansa tukihenkilöiden kasvattajan kokemusten tutkinnassa.

Tutkimusprosessin arviointi

Pro gradu -tutkielmassa tarkastelin tukihenkilöiden kokemuksellista kehittymistä fenomenologisella lähestymistavalla. Lähestymistavan avulla on ollut mahdollista löytää aitoja kokemuksia tukihenkilöiden kasvattajana toimimisesta. Tutkimuksen valinta ja tutkimusongelmat perustuvat omaan kiinnostuksiini ja näkemyksiini. Abbott (2004, 113–114) toteaa, että on hyvin tyypillistä aloittaa tutkimusprojekti jostain yleisestä kiinnostuksen aiheesta, vaikkakin todelliset pulmat ja kysymykset tulevat ja muotoutuvat esille vasta tutkimuksen edetessä. Merkityksellistä on avata käsityksiä aiheesta, eikä luoda itsestään selviä käsityksiä tutkimuksesta ja ihmisistä. Näemmekö jo lähtökohtaisesti kaikki vapaaehtoiset tukihenkilöt samanlaisina kasvattajina vai voivatko he kasvattajina poiketa toisistaan? (Abbott 2004, 113–114; Metsämuuronen 2006, 18; Varto 2005, 40–

44, 56.) Virtanen (2006, 170) toteaa, kuinka aitojen ja rehellisten vastauksien saamisen edellytys on avoin ja vapaa ilmapiiri haastattelutilanteissa. Haastattelupaikat ja -ajankohdat pyrittiin järjestämään mahdollisimman joustavasti tukien haastateltavien omia ehdotuksia. Haasteltavilla oli mahdollisuus valmistautua etukäteen teemoihin, joka lisäsi syvällisemmän pohdinnan mahdollisuutta vastauksissa. Haastattelutilanteet olivat rentoja ja kohdejoukko oli valmis kertomaan avoimesti ajatuksiaan teemojen kysymyksiin. Tutkimusjoukosta oli puolet entuudestaan tuttuja haastattelijalle, mikä saattoi vaikuttaa suotuisasti tuloksiin sekä luoden lisää rentoa ilmapiiriä. Entuudestaan vieraille haastateltaville kerroin etukäteen esitietoudestani tukihenkilötoimintaa kohtaan. Tämä tietous saattoi vaikuttaa positiivisena yhteisestä mielenkiinnostuksesta tukihenkilötoimintaa kohtaan. Aaltio ja Puusa (2011, 160) muistuttavat haastattelutilanteen erilaisuudesta luonnolliseen arkikeskusteluun verrattuna, puhetapa on siten kontekstisidonnainen. Kompastuskiviksi haastattelussa olisi voinut muodostua haastattelijan ja haastateltavan yhteinen ymmärrys aiheesta. Ymmärsimmekö molemmat haastattelun osapuolet esille tulleet asiat ja tulkittiinko niitä samoin? Pyrin olemaan kaikesta esitietoudesta huolimatta vaikuttamatta tutkimusaineiston esiin nouseviin tutkimustuloksiin. Teemahaastattelussa minulla oli aina halutessa mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä, joilla sain vielä lisää syvyyttä vastauksiin. Koin, että haastattelusta tuli esille luotettavia ja aitoja tukihenkilöiden kasvattajana toimimisen kokemuksia ja ajatuksia. Siten ei ole syytä epäillä tulosten luotettavuutta. Tutkimuksen luotettavuutta tukee tutkimuksen tarkka selostus tutkimusprosessista. Lisäksi tutkimuksen luotettavuutta tukemaan otin tukihenkilöiden autenttisia lainauksia haastattelusta aineiston analyysin yhteyteen. Tutkimuksen luotettavuudesta huolimatta teemahaastattelun kontekstisidonnaisuus on voinut vaikuttaa tuloksiin, mutta ainakaan itselleni ei jäänyt häiriötekijöiden ilmenemisestä tai vaikutuksesta mielikuvaa. Tutkimusaineiston keräämisvaiheessa haastattelun ilmapiiri oli välitön ja avoin. Tukihenkilöiden vastauksista kuvastui altruismi, toiminnan tärkeys heidän elämäänsä ja positiivinen halu osallistua ja vaikuttaa lasten ja nuorten elämään. Kuten Peltomaa (2015, 114) toteaa, mielialaa ja hyvinvointia nostattava tekijä on muiden seura.

Vaikkakin jokainen tutkittava vapaaehtoinen tukihenkilö on oma itsenäinen yksilö, järjestön luonteesta ja toiminnasta johtuen heille muodostui taustatekijäksi yhtenäinen vallitseva toimintakulttuuri arvoperusteisena kasvattajana ja aktiivisena osallisena. Jos kontekstia muutettaisiin ja vapaaehtoiset tukihenkilöt vaihdettaisiin nuorempiin ja vasta aloittaneisiin, noin vuoden sisällä aloittaneisiin vapaaehtoistoimijoihin, vastaukset voisivat muuttua toisenlaisiksi. Mielenkiintoisen merkityksen tähän kohtaan tuo, mikä vaikutus ja eroavaisuus muodostuisi näiden kahden eri rajauksella valittujen ryhmien välille. Samoin kasvatusilmiöstä voisi nostaa esille edellä mainittujen lisäksi naisten ja miesten suhtautumisen kasvattajana toimimiseen ja sen eroavaisuuden

tarkastelu kahden eri tavoin rajattujen ryhmien kesken määrällisenä tutkimuksena. Eritasoista tarkastelua olisi mahdollista jatkaa runsaasti aina tutkijan oman kiinnostuksen mukaan. Tutkimukseen kohdejoukko olisi ollut mahdollista valita myös järjestön työnohjaajista tai moniammatillisista ryhmistä. Tukihenkilöiden kohdalla tässä tutkimuksessa kvalitatiivinen haastattelumenetelmä osoittautui järkeväksi valinnaksi ja sen kautta sain tutkimukseen syvyyttä. Tukihenkilötoiminnan työnohjaajan tai moniammatillisen työryhmän jäsenen kohdalla kvantitatiivinen kyselytutkimus tulisi luultavasti luontevammin kyseeseen virkamiesten työn kiireellisyyden vuoksi. Tutkimusjoukon valintaan vaikutti myös mihin tutkimuskysymyksiin vastauksia hain. Jokaisesta ryhmästä tulisi todennäköisesti hyvin erilainen kannanotto tukihenkilön kasvattajana kehittymisestä ja kokemuksesta sekä osallisuudesta kasvattavassa yhteisössä. Kiinnostavammaksi ja tärkeämmäksi näistä jäi kuitenkin tukihenkilöiden polun kehittymisen tarkastelu kasvattajana. Tukihenkilöiden omien ajatusten ja kokemusten tutkiminen tuo aiheeseen syvempää tarkastelua tukihenkilönä kasvattajan toiminnasta kuin esimerkiksi toiminnan työnohjaajan tai moniammatillisen ryhmän toimijan. On myös tärkeää tarjota lasten ja nuorten kanssa toimiville tukihenkilöille mahdollisuutta tuoda omaa ääntä, ajatuksia ja kokemuksia esille, sillä heidän toimintansa yhteiskunnan lasten ja nuorten hiljaisina kasvattajina on tärkeää.

Tukihenkilöt kehittyivät ja muuttuivat kasvattajana, joka tapahtuivat toimiessaan useamman vuoden aikana lasten ja nuorten parissa. Kehitystä oli havaittavissa tukihenkilöiden arvostuksien ja motivaatioiden muutoksessa toiminnan alkuvuosista. Vuosien aikana positiivinen kiinnostus ja terve uteliaisuus olivat lisääntyneet ja tukihenkilöstä oli kehittynyt Lahtisen (2003, 95) kuvaama pätevä suorittaja. Tukihenkilöiden toimintaa ohjaavat arvo- ja moraalikasvatuksen merkitykset, joten oli luonnollista heidän toimivan kasvattajana tukihenkilötoiminnan kasvattavassa yhteisössä. Tukihenkilöt kuvasivat laajasti osallisuuttaan ja kehittymistään kasvattajana kasvattavassa yhteisössä, joka toteutui monipuolisesti lähes kaikilla Kohosen ja Tialan (2002) osallisuuden ja vaikuttavuuden ulottuvuuksilla.

Jatkotutkimukset

Tukihenkilöiden ja tuettavien tutkimisessa on taatusti monta eri asiaa mitä olisi kiinnostavaa tutkia. Mahdollinen jatkotutkimusaihe voisi olla miten tukihenkilöiden ja tuettavien suhde on jatkunut tukisuhteen päätyttyä. Suhteen päättymisen jälkeen ei ole virallista tietoa jäävätkö nämä ainutlaatuiset ihmissuhteet yhä elämään. Tiedossa kuitenkin on, että näitä suhteita jää toimimaan, kuten se tuli ilmi tämän työn teemahaastatteluissa. Mielenkiintoista olisi tutkia aihetta, miten tuettavien elämän arvoihin ja -valintoihin on vaikuttanut lapsena tai nuorena rinnalla kulkenut

tukihenkilö, onko tukihenkilötoiminta hyödyttänyt ja vaikuttanut olennaisesti elämässä. Tämän kaltainen tutkimus voisi olla narratiivinen tutkimus. Kiinnostava kokeiluun perustuva tutkimus voisi olla ryhmätukihenkilötoiminta, jossa yhdellä tukihenkilöllä olisi 2-3 tuettavaa nuorta samanaikaisesti. Tämän kaltaisessa tutkimusongelmat saattaisivat olla esimerkiksi, hyötyisivätkö tuettavat vertaisistaan enemmän ja vahvistaisiko sen kaltainen toiminta tuettavien sosiaalisten taitojen kasvua paremmaksi. Kaikissa näissä jatkotutkimusehdotelmissa perimmäinen tarkoitus on selvittää, miten saadaan mahdollisimman hyvä hyöty tukisuhteista ja onko toiminnasta ollut hyötyä syrjäytymisen ehkäisyssä, sillä syrjäytymisen seuraukset ovat merkittävä taloudellinen kuluerä yhteiskunnalle.

LÄHTEET

- Aaltio, I. & Puusa, A. 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat - perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. University of Joensuu. Vantaa: Hansaprint. 153–166.
- Abbott, A. 2004. Methods of Discovery. Heuristics for the Social Sciences. Norton.
- Eskelinen, R. 2005. Mahdollisuuksien työpaikka: Välittäjä: vapaaehtoistoiminnan malli. Käsikirja 03/04. Helsinki: Spring.
- Goleman, D. 2014. Aivot ja tunneäly. Parainen: Samsaraa Tasapaino-oppaat.
- Hannula, E. 2015. Tunteiden käsittely. Teoksessa Tenhunen, T. & Porkka, S-T. (toim.) Vapaaehtoistyön työnohjauksen erityispiirteitä. Suomen Mielenterveysseuran julkaisu. Somero: Sälekarin Kirjapaino Oy, 143–158.
- Hari, R., Järvinen, J., Lehtonen, J., Lonka, K., Peräkylä, A., Pyysiäinen, I., Salenius, S., Sams, M. & Ylikoski, P. 2015. Ihmisen mieli. Helsinki: University Press.
- Harju, U-M., Niemelä, P., Ripatti, J., Siivonen, T. & Särkelä, R. 2001. Vapaaehtoistoiminta seurakunnassa ja järjestöissä. Helsinki: Edita Oyj.
- Hirsjärvi, S. 2000. Aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätökset. Teoksessa Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi, 207–212.
- Hämäläinen, J. & Nivala, E. 2008. Kasvatustiede pedagogisen ihmistyön tiede. UNIPress Suomi.
- Judén-Tupakka, S. 2007. Askelia fenomenologiseen analyysiin. Teoksessa Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värri V-M. (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampere University Press, 62–90.

- Kallio, K. P. (2010). Lasten ja nuorten epäsuoran kohtaamisen etiikka. Teoksessa Lagström, H. & Pösö, T. & Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 101. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. 184.
- Kantola, P. 2015. Tunneälytaitojen kehittyminen. Teoksessa Tenhunen, T. & Porkka, S-T. (toim.) Vapaaehtoistyön työnohjauksen erityispiirteitä. Suomen Mielenterveysseuran julkaisu. Somero: Sälökarin Kirjapaino Oy, 158–172.
- Kiesiläinen, L. 1998. Vuorovaikutusvastuu. Ammatilliset vuorovaikutustaidot kasvatusyhteisössä. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Kohonen, K. & Tiala, T. 2002. Johdanto. Teoksessa Kohonen, K. & Tiala, T. (toim.) Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi. Sisäasianministeriö. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 5–8.
- Korpela, A-K. 2015. Monitasoinen kuunteleminen. Teoksessa Tenhunen, T. & Porkka, S-T. (toim.) Vapaaehtoistyön työnohjauksen erityispiirteitä. Suomen Mielenterveysseuran julkaisu. Somero: Sälökarin Kirjapaino Oy, 77–90.
- Koskiahho, B. 2001. Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa Eskola, A & Kurki, L. (toim.) Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Tampere: Vastapaino, 13–40.
- Kuula, A. (2010). Alaikäisiltä kerätyn aineiston arkistoinnin ja jatkokäytön etiikka. Teoksessa Lagström, H. & Pösö, T. & Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 101. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. 214 –218.
- Lahtinen, P. 2003. Ihminen on tärkein instrumentti. Työnohjaus vapaaehtoisessa tukihenkilötyössä. Vantaa: Dark Oy.
- Lehtinen, S-T. 1997. Vapaaehtoistoiminta – kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Omaehtoisen kehityksen julkaisuja. Sarja B. Vapaaehtoistoiminta 1/97. Helsinki: Kansalaisareena ry.
- Manninen, J. 2010. Sopeuttavaa sivistystyötä? Aikuiskasvatus 3/2010.
- Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta. Teoksessa Metsämuuronen, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus. 79–147.

- Metsämuuronen, J. 2006. Metodologian perusteet ihmistieteessä. Teoksessa Metsämuuronen, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus. 16–80.
- Mäkinen, J. 2017. Vapaaehtoistyöstä. Tenhunen, T. & Porkka, S-T. (toim.) Vapaaehtoistyön työnohjauksen ytimessä. Suomen Mielenterveysseuran julkaisu. Somero: Sälekarin Kirjapaino Oy, 13–31.
- Niemelä, S. 2013. Aktiivisen kansalaisuuden jäljillä – puheenvuoroja sivistystoimijoilta. Sivistyspedagogiikka kansalaiskasvatuksessa. Aikuiskasvatus 1/2013. Forssa Print Oy, 49–51.
- Nissinen, L. 2007. Auttamisen rajoilla. Helsinki: Edita.
- Nylund, M. & Yeung A. B. 2005. Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus. Nylund, M. & Yeung, A. B. Vapaaehtoistoiminta anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 13–38.
- Pekola-Sjöblom, M. & Sjöblom, S. 2002. Kansalaisten osallistumisaktiivisuus muutoksessa. Teoksessa Kohonen, K. & Tiala, T. (toim.) Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi. Sisäasianministeriö. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 9–18.
- Pelkonen, M. 2017. Empatiakyky-säilytä, vahvista, uudista. Teoksessa Tenhunen, T. & Porkka, S-T. (toim.) Vapaaehtoistyön työnohjauksen ytimessä. Suomen Mielenterveysseuran julkaisu. Somero: Sälekarin Kirjapaino Oy, 33–47.
- Peltomaa, H. 2015. Stressi, palautuminen ja hyvinvointi. Ihmisen mahdollisuudet vaikuttaa kehon- ja mielentilaan. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Pessi, A. B. 2014. Myötätunto onnen lähteenä. Teoksessa Uusitalo-Malmivaara, L. Positiivisen psykologian voima. Jyväskylä: PS-Kustannus, 179–199.
- Porkka, S-T. 2009. Työnohjaamisen taito: oppikirja vapaaehtoistyön työnohjaajalle. Helsinki: Suomen mielenterveysseura.
- Porkka, S-T. & Salmenjaakko, J. 2005. Vapaaehtoistyön työnohjauksen järjestäminen. Opas yhdistyksille. Vantaa: Dark.

Puusa, A. 2011a. Haastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat - perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. University of Joensuu. taa: Hansaprint. 73–87.

Puusa, A. 2011b. Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat - perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. University of Joensuu. taa: Hansaprint. 114–125.

Puusa, A. & Juuti, P. 2011a. Laadullisen lähestymistavan yleistymisen kulttuurinäkökulman myötä. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat - perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Vantaa: Hansaprint. 31–46.

Puusa, A. & Juuti, P. 2011b. Mitä laadullinen tutkimus on? Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat - perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Vantaa: Hansaprint. 47–57.

Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa Taina Era (toim.) Osallisuus – oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156/2013. Juvenes Print, 12–34.

Sairén, K.-M. 2008. Kouluton ja kasvava yhteiskunta- Illichin utopia. Määttä, K. & Uusitalo, T. (toim.) Kasvatuspsykologian näkökulmia ihmisen voimavarojen tueksi. Tampere: Juvenes Print. 131–139.

Sajaniemi, N. & Mäkelä, J. 2014. Ihminen voi joukossa hyvin. Teoksessa Uusitalo-Malmivaara L. (toim.) Positiivisen psykologian voima. Jyväskylä; PS-Kustannus, 136–159.

Sipilä, O. 2014. "Se on muovannut minua ihmisenä varmasti parempaan suuntaan ja ollut yksi tapa löytää merkitys omalle elämälle." Vapaaehtoistoiminta kasvattajana elämänkulussa. Saatavilla WWW muodossa: <URL: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96171/GRADU-1413277729.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sutinen, A. 2003. Kasvatus ja kasvu. Turku: Painosalama Oy.

Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värri, V.-M. 2007. Johdanto. Teoksessa Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värri V.-M. (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampere University Press, 7–11.

Syrjänen, J. (toim.) 2010. Tukihenkilötoiminnan laatukäsikirja Tuexi. Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestöt ry. Kaarina: Paino-Kaarina.

Tenhunen, T. 2015. Myötätuntouupuminen kriisipuhelimen tukihenkilöiden uhkana. Teoksessa Tenhunen, T. & Porkka, S-T. (toim.) Vapaaehtoistyön työnohjauksen erityispiirteitä. Suomen Mielenterveysseuran julkaisu. Somero: Sälekarin Kirjapaino Oy, 127–142.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Osallisuus. Saatavilla WWW muodossa: <URL: <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>> (Luettu 16.10.2018)

Varto, J. 2005. Laadullisen tutkimuksen metodologiaa. Saatavilla WWW muodossa: <URL: http://arted.uiah.fi/synnyt/kirjat/varto_laadullisen_tutkimuksen_metodologia.pdf (Luettu 24.3.2019)

Virtanen, J. 2006. Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa Metsämuuronen, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus, 149–213.

Vänskä, K., Laitinen-Väänänen, S., Kettunen, T. & Mäkelä, J. 2011. Onnistuuko ohjaus? Sosiaali- ja terveysalan ohjaustyössä kehittyminen. Helsinki: Edita.

Yeung, A. B., 2002. Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta? Helsinki: Hakapaino.

Tutkimuslupa

Toimeksiantaja: Varsinais-Suomen Mannerheimin lastensuojeluliitto ry

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Opiskelen Tampereen yliopistossa kasvatustieteiden maisterin tutkintoa. Opintosuuntaukseni on aikuis- ja ammattikasvatus. Haen tutkimuslupaa opintoihini kuuluvaan pro gradu -tutkimuksen tekemiseen, jossa tutkimuskohteena ovat vapaaehtoiset tukihenkilöt Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri ry:ssä. Pro gradu -tutkimus on suunniteltu valmistuvaksi huhtikuun 2019 loppuun mennessä.

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää tukihenkilöiden kasvattajana toimimisen kehittymistä lapsille ja nuorille. Tutkimuskysymykset ovat miten tukihenkilö kokee ja kehittyä kasvattaja kasvattavassa yhteisössä ja miten tukihenkilön osallisuus ilmenee kasvattavassa yhteisössä. Tutkimus tehdään fenomenologisesta lähestymistavasta eli tutkimuskohteiden kokemuksellisesta tarkastelua hyödyntäen. Tarkoituksena on teema haastatella järjestön vapaaehtoisia tukihenkilöitä, jotka ovat toimineet jo useamman vuoden aktiivisesti toiminnassa mukana. Tutkimusjoukon on tarkoitus koostua kolmesta naisesta sekä kolmesta miehestä. Haastattelujen suunniteltu ajankohta on tammikuun aikana. Haastattelujen ajankohdat sovitaan tutkittaville suotuisiin hetkiin.

Sitoudun noudattamaan vaitiolovelvollisuutta, tietosuojaa ja tietoturvallisuutta tutkimukseen liittyvissä asioissa. Tutkimukseen osallistuvat tukihenkilöt osallistuvat tutkimukseen vapaaehtoisesti ja säilyttävät anonymiteetin.

Annan mielelläni tutkimuksesta lisätietoja.

___/___2018

Nina Magnusson
p. 040 501 9050
nina.magnusson@tuni.fi

Juhani Rantanen
Kehittämispäällikkö
p. 040 549 6012
juhani.rantanen@mll.fi

Taustatekijät

- kuinka kauan olet ollut tukihenkilönä toiminnassa mukana
- onko kasvattajan taustaa ennen tukitoiminnan aloittamista

Kasvattaja

- millaisia asioita koet tärkeäksi opettaa tuettavalle kasvattajana
- onko tukitoiminta kasvattanut sinua ihmisenä ja kasvattajana, jos on kasvattanut niin miten
- mitkä tekijät ja ominaisuudet koet vahvuudeksi kasvattajana tuettavalle
- mitä arvoja koet tärkeäksi omassa toiminnassasi kasvattajana
- minkälaisia tavoitteita asetat itsellesi tai tuettavallesi tukihenkilönä

Osallisuus ja vaikuttavuus tukihenkilönä

- minkälaisiin asioihin koet voivasi vaikuttaa tukihenkilötoiminnassa
- mitä toimintamalleja toivoisit muutettavan Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri ry:n tukitoiminnassa
- miten Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri ry kykenee huomioimaan ja hyödyntämään riittävästi sinun osaamistasi
- miten tukihenkilötoimintaa säätelevät lainsäädännöt ovat vaikuttaneet sinun osallisuuteen
- motiivi ja hyöty toiminnassa mukana olemiseen

Tukihenkilötoiminnan imu ja kehittäminen

- miksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri ry:n valikoitui tukihenkilötoiminta järjestöksi
- mitkä tekijät ovat Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri ry:n parhaimmat houkuttelevuustekijät muihin järjestöihin verrattuna
- mitkä tekijät auttavat tukihenkilöä innostumaan yhä uudelleen toiminnasta